Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будоме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК ✸ РІК XX, Нр 6 (105) ЛИСТОПАД – ГРУДЕН 2008 ✸ КРЕНИЦЯ – ЛІҐНИЦЯ

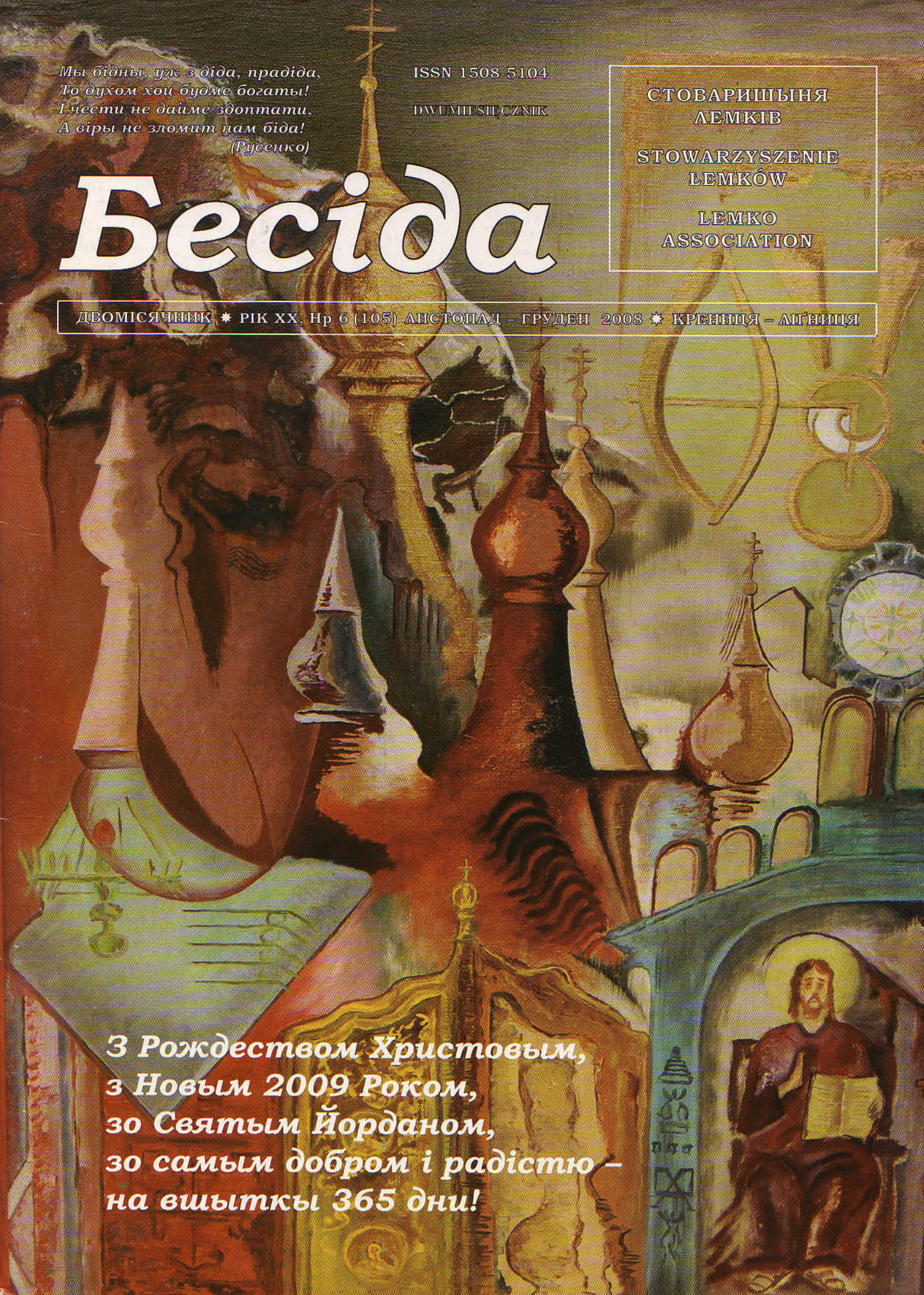

З Рождеством Христовым,
з Новым 2009 Роком,
зо Святым Йорданом,
зо самым добром і радістю –
на вшыткы 365 дни!

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню історыі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

**Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
І шанувати Тя будут Люде**

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

(...) Ідеться саме про певну інтелектуальну сумнівність позиції Романа Кабачія. Його засновок такий (перепрошую за можливе спрощення): русинів насправді не існує, це – вигадка ворожих до України сил (чи то в Польщі, чи то Росії, чи то в Словаччині, чи то в Північній Америці), а відтак Україна має все зробити (переважно в царині самопіяру), аби повернути цих блудних синів на лоно їхньої природної батьківщини.

Сергій Біленький, *Заперечення заперечення* (з дискусії в часописі „Критика" (Україна), стор. 6

— (...) *Як ся чує гнеска зо своім новым, достойным званьом молодий, наймолодший посеред Лемків доктор наук Тома Квока?*
— Подібні як і скорше, хоц часом думам над тым ци ся мі оплачало замінити три буквы мґр на дві др. А так поважні то тішу ся, же хоц нас невельо, то не єм ани перший, ани – мам надію – не буду послідній лемківскій доктор наук...

Інтервью з др. Томом Квоком, стор. 8

(...) Пішли мы під погідным небом на Дровняків гріб, адже йому, сороковій річници смерти Епифана Дровняка – Никыфора была дедикувана тогорічна Осін. Пак ґу його Памятникови з квітьом сме ся подали. Потім же, крочком-шпацирком – до недалекого одтале Никыфорового Музею сме перешли. Ту бо заплянувано першу част Осени.

Петро Трохановскій, *Осін по росі*, стор. 14

Владимір і ту ся чынні влучыл, не стоял з боку і не чекал на то, же інчы за него зробят належну в тым ділі роботу. (...) Шырокы знаня, належні укєрункувана сьвідоміст, міцне, вроджене духове почутя суспільной одповідальности – што гнеска называме патріотызмом – пхало го до чынной діяльности на хосен Республикы.

Лука Сук, *Чмель. Ту останеме на долгы рокы*, стор. 18

(...) Миколай встал і пішол ґу облакови. Такой скричал:
— Мамо, сьніг! Попозерайте ся!
— Сьніг, сьніг, сыну мій, — озвала ся Юстина, забывшы про гнів на свого наймолодшого. — Михал на сивым кони приіхал.

Василь Петровай, *Русины* (выімок), стор. 20

На передній стороні окладинкы: Лешек Зиґмунт – *Церков в Крениці*, полотно, олій

На задній стороні окладинкы: *Церков Св. Влкм. Димитрия в Розтоці Великій* (1819), фото: Петро Басалыґа

Новины, не новины – не лем з Лемковины

♦ 2 вересня зачала діяти перша в сьвіті школа з навчальным русиньскым язиком (поза Сербійом – де такы школы існуют од давна). Є то Основна Школа ім. Анатолія Кралицкого в Чабинах на Словациі. Преса написала, же тот ден *запише ся златыма буквами в новодобій історії Русинів.*

♦ 5 вересня в Музею Никыфора в Креници місцеве Товариство Приятелів Красных Штук (TPSP) в циклю тогорічных святкувань свого 20-літя отворило выставу малярства. Нагороджено м.ін. Афію Бронішевску-Вархоляк. Є она (припомнийме) авторком ербу Стоваришыня Лемків (1989).

♦ 5-6 вересня в ґорлицкій Церкви Св. Тройці – Памятнику Мучеництва Свмч. Максима проходили торжества Покровителя Лемковины. Возглавили іх наш ординарий – Архієпископ Адам і Архієпископ Львівскій Августин.

♦ 12 вересня на Вышнім Шлеску, в Сосновецкым Центрі Культуры (Galeria Exstravagance) отворено выставу фотоґрафіі п.н. „Лемковина" авторства Збіґнєва Подсядло (см. тіж на стор. 23).

♦ 13-19 вересня в селечку Пілішсенткересте серед мальовничых Пілішскых Ґір в пілнічных Уграх (жыют там Мадяре, Словакы, Русины і Німці), проходил II Медженародний Пленер Русиньскых Малярів.

Маляре на попленеровій выставі

♦ 20 вересня Заряд Кружка Стоваришыня Лемків в Лісцю орґанізувал IV едицию *Хвилі з Русиньско / Лемківском Культуром.*

♦ 27-28 вересня в Креници, стараньом Стоваришыня Лемків, орґанізувано дальшы з вчасній-ше розпочатых сесий варштатів народного і товариского танця. Варштаты провадил Ваньо Феш, член Ансамблю Пісні і Танця „Кычера".

♦ 28 вересня в Рускій Бурсі традицийні проведено символічне розпочатя нового шкільного рока для учеників лемківского языка з терену Лемковины.

♦ 28 вересня в Щеціні одбыл ся харитатывний концерт выдатної польскої оперовой сьпівачкы Ґражыны Бродзіньскої з ведільом Оркєстры Оперы на Замку. Дохід з концерту презначено... на будову православной Церкви Св. Миколая в Щеціні.

♦ 7 жолтня Музей Русиньскої Культуры в Пряшові орґанізувал презентацию фотографій Даны Кіндровой з років 1991 – 2006 п. н. *Підкарпатска Русь.*

♦ 9 жолтня Словацка Почта выдала наступний значок з емісийной сериі *Краса нашого краю.* Представлят він цінну памятку русиньскої архітектуры – церков Св. Параскєвіі в Доброславі побудувану в 1705 році.

♦ 10 жолтня, посеред свой 5-дньовой візиты в ЗША Президент Словациі І. Ґаспаровіч стрітил ся тіж з ведучыма діячами американцкых Русинів (Carpatho-Rusyn Society) – Джаном Ріґетті і Мери Анн Сивак.

♦ 10 жолтня в Музею Никыфора в Креници Окружний Музей в Новым Санчы орґанізувал спеціяльну експозицию, посвячену 40. річницьом смерти Епифана Дровняка – Никыфора.

♦ 11 жолтня в Бардиівскых Купельох одбыл ся X Сойм Русиньскої Оброды на Словациі. Ведучым РОС остал на дальшу каденцию Владимір Противняк.

♦ 11-12 жолтня в Креници (Музей Никыфора) і Ґорлицях (Двір Карвацияніў) Стоваришня Лемків і Стоваришыня „Руска Бурса" в Ґорлицях орґанізували XVI Лемківску Творчу Осін. Выступили на ній творці і артисты – музикы з Польщы, Украіны і Словациі.

♦ 17 жолтня в Варшаві (Державна Музычна Школа ім. Юзефа Ельснера) выступил лемківскій фольковий ансамбль „Клюб Де-Моль". Товаришыл він авторскому вечерови Петра Мурянкы.

♦ 19 жолтня в Театрі Й. Заборского в Пряшові русиньска сьпівачка Анна Сервіцка дала ювілейний концерт п. н. *Крячок лялійовый, шея-гой – 20 рочків квитне, Боже мой.* Концерт збогатили выступами численны артисты.

♦ 19 жолтня в Реґєтові (Нижнім) посвячено краєугольний камін під будову церкви. Торжествам проводил Владыка Адам Архієпископ Перемышльскій і Новосандецкій. Зышло ся шувні нашых Руснаків.

♦ 26 жолтня в Мукачові Делеґаты II Европского Конґресу Закарпатскых Русинів возвали Закарпатску Областну Раду, жебы до 1. грудня 2009 р. проголосила Русиньску Автономну Область. В інчым разі авізували проголошыня незалежной Республикы Русинів.

♦ 26 жолтня в світлици ліґницкого кружка СЛ орґанізувано наступну з циклю стріч посвяченых нашій культурі. На тот раз презентувано матеріалы з турне АПіТ „Лемковина" по ЗША і Канаді, што проходило в 1978 році.

♦ 30 жолтня на Ягайлоньскым Університеті оборонил докторску працу і отримал званя доктора гуманістычных наук Тома Квока, од 2004 рока академічний учытель лемківскої філолоґії Педаґоґічной Академіі в Кракові. (шырше чытай на стор. 8 – 9)

"Duchowny to również menedżer"

(...) Obserwując współczesną parafię, coraz częściej stajemy przed faktem, że ksiądz, poza posługą duchowną, musi być menadżerem. Powód jest dosyć trywialny – pieniądze. (...)

(...) – Do gładyszowskiej parafii przyszedłem wraz z żoną w 1998 roku. (...) Wtedy powstała koncepcja, aby wybudować prawdziwy ośrodek – opowiada ks. Arkadiusz Barańczuk, proboszcz parafii prawosławnej w Gładyszowie.(...)

(W) grudniu 2001 roku rozpoczęła się budowa Prawosławnego Ośrodka Miłosierdzia Eleos z siedzibą w Gładyszowie.

– Początki, to szukanie sponsora, który przekazałby nam materiały budowlane niezbędne do rozpoczęcia realizacji projektu. Później, krok po kroku, przez różne fundacje i stowarzyszenia szukałem kolejnych pieniędzy – wspomina.

Dzisiaj ośrodek jest niemal gotowy. Do dyspozycji zarówno gości z zewnątrz, jak i mieszkańców wsi będą trzy sale rehabilitacyjne, gabinet hydroterapii, wyposażona kuchnia z jadalnią, zaplecze sanitarne – 20 łazienek, winda dla niepełnosprawnych, podjazdy.

(...) Bogatszy o sześć lat doświadczeń w pozyskiwaniu sponsorów i pieniędzy podkreśla zdecydowanie: – Dzisiaj wystarczy w zasadzie komputer z internetem i dużo samozaparcia. Wielogodzinne sesje przynoszą niejednokrotnie cenne owoce. Są fundacje i stowarzyszenie, które czekają z pieniędzmi na takich jak ja. Trzeba ich tylko przekonać, że to, co planuję, ma sens i przyniesie wymierne efekty. (...)

– Oczywiście nie jest tak, że każdy przygotowany przeze mnie wniosek zostaje przyjęty, a parafia dostaje pieniądze. Z drugiej strony, jeśli się uda i dostajemy pieniądze, to coś za nie robimy, coś co widać. To na zawsze zostanie w Gładyszowie. Nawet gdybym musiał zmienić parafię, nie zabiorę przecież ze sobą ośrodka, nie spakuję do worka i nie odjadę z tym, co udało mi się tutaj zrobić – mówi.

(...)

Nowica. Niewielka wieś gdzieś w Beskidzie Niskim. Nad dachami domów króluje masyw Magury Małastowskiej. Spokój jest tutaj pozorny, bowiem od lat działa w Nowicy Ośrodek Duszpasterstwa Młodzieży "Sarepta" prowadzony przez ks. Grzegorza Nazara, proboszcza parafii greckokatolickiej w Pętnej, Gorlicach i Rozdzielu.

– Nie jestem dobrym finansistą, brakuje mi tego ekonomicznego zacięcia. Jeśli miałbym się trzymać ekonomicznej terminologii, to jestem menadżerem ludzi. Staram się wykorzystać ich potencjał. Wbrew pozorom wymaga to niemałego zaangażowania – mówi z uśmiechem. Przyznaje, że nie zawsze udaje mu się pobudzić ich do działania, przekonać do swoich racji. To czasami studzi jego zapał, ale – jak zapewnia – stara się szybko z tego otrząsnąć. Ośrodek Sarepta powstał na bazie starej chaty. Teraz to kompleks budynków, który w okresie wakacji służy, jako miejsce spotkań rekolekcyjnych. Jego formuła jest otwarta, więc służy także jako miejsce imprez, lokalnych uroczystości, a nawet zabaw.

– Prowadzenie ośrodka wymaga nie tylko nakładów finansowych, ale również rzeczowych, związanych z mniejszymi czy większymi remontami. To w pewnym sensie moja działka. To ja wyruszam na rozmowy, przekonuję do darowizn czy pomocy. Rubryki i tabelki nie są tym, co do mnie przemawia. Zdecydowanie bardziej wolę bezpośredni kontakt, rozmowę – przekonuje po raz kolejny.

Jakie zalety musi mieć ksiądz, by przekonać, że warto mu pomóc? – pytam.

– Nie wiem. Ja chyba mam w sobie to coś. Pani też się uśmiecha, gdy rozmawiamy. Widocznie wzbudzam zaufanie. (...) (Halina Gajda, *Gazeta Krakowska / Gorlicka*, 29 sierpnia 2008

Wspólna modlitwa Polaków i Łemków

To była niezwykła msza. W cerkwi pw.. Opieki Bogurodzicy w Bielance w gminie Gorlice modlili się wspólnie Polacy i Łemkowie. W ten sposób zakończyli obchody Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego.

Przedstawiciele wyznań greckokatolickiego i prawosławnego wzięli udział w nabożeństwie pod przewodnictwem księży Grzegorza Kozioła, wikariusza i neoprezbitera parafii w Szymbarku, Piotra Kaczmara, proboszcza parafii greckokatolickiej w Bielance, Łosiu i Nowicy oraz Andrzeja Grycza, proboszcza parafii prawosławnej w Bielance, Kunkowej i Leszczynach.

Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego był dla mieszkańców okresem szczególnym, ale i trudnym. Tutaj w marcu odbyły się pierwsze w powiecie gorlickim konsultacje społeczne dotyczące wprowadzenia podwójnego nazewnictwa wsi – w języku polskim i łemkowskim, pisanym cyrylicą.

(...) Na razie nie ma decyzji, czy na znakach informacyjnych na krańcach wsi pojawi się nazwa pisana cyrylicą.

Podsumowanie Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego miało w Bielance podwóny wymiar. Wraz z nadzieją na dialog pojawiła się szansa na utworzenie kolejnej placówki kulturalnej. Do starego budynku szkoły podstawowej w tej miejscowości ma się przenieść Muzeum Rzemiosła Łemkowskiego. (Agnieszka Nigbor, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 29 września 2008)

Z kultur pogranicza

W Zyndranowej koło Dukli odbyło się 15, swięto kultury łemkowskiej „Od rusal do Jana", czyli od zielonych Świątek do Jana. Wystąpiły zespoły inpirowane folklorem z Polski, Ukrainy, Rumunii i Słowacji. (...) Publiczność mogła również podziwiać wyroby rzemiosła ludowego, malarstwa i rzeźby. Tegoroczna edycja święta w Zyndranowej zbiegła się z 40-leciem miejscowego Muzeum Kultury Łemkowskiej założonego przez Teodora Gocza w chacie jego pradziadka i prowadzonego przez wszystkie te lata przez rodzinę Goczów.

Twórca muzeum otrzymał od przedstawicieli organizacji łemkowskich z różnych stron świata serdeczne jubileuszowe gratulacje. Wszyscy podkreślali jego zaangażowanie w walkę o zachowanie tradycji łemkowskiej na Podkarpaciu. (WaT, *Croscena*, wrzesień 2008)

Krynica Nikiora

Dziś mija czterdzieści lat od śmierci Nikiora, jednego z najslynniejszych malarzy naiwnych i najsłyn-

niejszego obywatela Krynicy. Z tej okazji otwarta zostanie wystawa „Krynica w malarstwie i rysunku Nikiora".

Jej motywem przewodnim jest miejsce, które upodobał sobie ten łemkowski malarz, pokazane tak, jak on je postrzegał. – *Z Krynicą łączył Nikiora szczególnie silny związek emocjonalny. Tutaj mieszkał i tworzył, tutaj na kamiennym murku przy ul. Pułaskiego przez całe dziesiątki lat rozkładał swój warsztat artystyczny, tutaj zawsze powracał ze swoich licznych wędrówek, które odbywał pociągami i pieszo. Krynica i łemkowszczyzna były jego „małą ojczyzną", nigdzie indziej żyć nie potrafił* – opisuje Zbigniew Wolanin, etnograf, kustosz Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu i kurator wystawy w Muzeum Nikifora.

(...) Trudno przecenić zasługi Nikifora dla rozsławiania uzdrowiska. A przecież, jak pisał Juliusz Kydryński w 1955 roku: „Rodacy z Krynicy zupełnie nie rozumieją, na czym polega znakomitość tych małych, czasem naiwnych obrazków, malowanych przez Nikifora. Otaczają malarza i jego twórczość pogardą, a często i niechęcią".

Wiele się od tamtego czasu zmieniło. Wystarczy odwiedzić Muzeum Nikifora przy Bulwarach Dietla w Krynicy albo przejść się Aleją Nikifora w Parku Zdrojowym, przy którym wita wchodzących pomnik Nikifora dłuta prof. Czesława Dźwigaja. (...) (MONK, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 10 października 2008).

Łemkowska jesień

Stowarzyszenie Łemków i Stowarzyszenie Ruska Bursa z Gorlic to organizatorzy XVI Łemkowskiej Jesieni Twórczej. Dwudniowe spotkanie poświęcone było Nikiforowi, czyli Epifanowi Drowniakowi, w 40. rocznicę śmierci artysty. Odbyło się dzieki wsparciu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Uczestnicy tego sejmiku kultury w sobotę złożyli kwiaty na grobie i pod pomnikiem Nikifora w Krynicy-Zdroju (...). W Muzeum Nikifora zaprezentowany został montaż poetycko-muzyczny. Wystąpili też Natalia i Mykołaj Petrašovscy ze Słowacji oraz Roman Hawran z Krakowa. Wczoraj goście „Jesieni" zgromadzili się w Gorlicach w Dworze Karwacjanów. Słowo o Nikiforze wygłosiła dr Olena Duć-Fajfer. Podczas spotkania twórców z Polski, Ukrainy i Słowacji rozmawiano m.in. o łemkowskiej (czyli rusińskiej) literaturze. (PG, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 13 października 2008)

Tekst krótki, to prawda, ale zato zdjęcie z uczestnikami XVI Łemkowskiej Jesieni Twórczj obok Pomnika Nikifora (fot. Jerzy Kowalski) – wielkie. Serdecznie dziękujemy.

Remont cerkwi

Do końca listopada ma potrwać remont zabytkowej cerkwi św. Dymitra w Binczarowej. Prace idą pełną parą.

– To bardzo kosztowna inwestycja – mówi ks. Marek Romańczyk. – Za całość prac trzeba będzie zapłacić 700 tysięcy złotych. Bez pomocy Ministerstwa Kultury, które wyłożyło 500 tysiecy złotych, i Urzędu Marszalkowskiego renowacja zabytkowego obiektu nie byłaby zapewne możliwa.

– Takie prace nieczęsto odbywają się w naszej parafii – dodaje ks. Romańczyk. – Ostatni poważniejszy remont odbywał się w latach 50. ubiegłego wieku, a przypomnę, że cerkiew pochodzi z 1760 r. (lesz, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 21 października 2008)

Niezmiernie raduje mnie remont cerkwi w Binczarowej, bo to i moja cerkiew. Nie mogę jednak oprzeć się refleksji: na co dzień (również w prasie) świątynia jest kościołem św. Stanisława Męczennika, a cerkwią św. Dymitra tylko wtedy, gdy potrzebne są pieniądze na renowację.

Ratowanie bezcennych staroci...

(...) W Wierchomli Wielkiej w drugim etapie prac za 14 tys. wyremontowano stare nagrobki z łemkowskiego cmentarza.

Nie zapomniano również o cerkwiach. W Bartnem za 20 tys. odtworzone zostanie szalowanie zewnetrzne i wymieniona zniszczona stolarka okienna. W Hańczowej za identyczną sumę pod lupę konserwatorów trafi ikonostas z obramowaniem i ornamentyką. (...) (Rafał Kamieński, *Gazeta Krakowska/Nowosądecka*, 27 października 2008)

10. snem Rusínskej obrody na Slovensku

Na jubilejnom 10. sneme sa zúčastnilo 52 z celkového počtu 56 nominovaných delegátov, ktorí zastupovali miestne a okresné organizácie ROS z regiónov: Bardejov, Humenné, Medzilaborce, Prešov-Košice, Snina, Stará Ľubovňa-Kežmarok, Svidník-Stropkov a Bratislava. Okrem delegátov sa na sneme zúčastnili aj predstavitelia viacerých partnerských organizácií zo Združenia inteligencie Rusínov Slovenska, Spolku rusínskych spisovateľov, Divadla Alexandra Duchnoviča, Poddukelského umeleckého ľudového súboru, Spolku rusínskej mládeže na Slovensku a podobne.

(...) Značný priestor venovali delegáti diskusii, ktorí poukazovali nielen na klady a zápory v činnosti organizácie, no dotkli sa aj takých tém, s ktorými sa musí boriť celá naša spoločnosť. Ako najzávažnejšie problémy dominovali: vysoká miera vysťahovalectva a ekonomickej migrácie, ktorá postihuje najmä tie regióny východného Slovenska, ktoré sú obývané rusínskym obyvateľstvom, nevyhovujúce vysielacie časy a finančné poddimenzovanie rusínskeho vysielania Rádia Patria, ktoré výrazne znížilo jeho počuteľnosť pre poslucháčov, pokračujúca slovakizácia cirkevných obradov, rezervy pri získavaní prostriedkov na podujatia z iných ako zo štátnych zdrojov, opätovné pokusy o narušenie rusínskeho charakteru Divadla Alexandra Duchnoviča a PUĽSu (...).

Najdôležitejším bodom rokovania 10. snemu bola úprava stanov a voľba nových orgánov ROS vrátane predsedu, výkonného a koordinačného výboru a dozornej rady. Na čelo ROS sa na najbližšie trojročné obdobie opätovne postavil jej doterajší predseda, Vladimír Protivňák z Medzilaboriec.

Rusínska obroda na Slovensku je oficiálnou predstaviteľkou tých občanov Slovenskej republiky, ktorí sa hlásia k rusínskej národnosti, rovnomennému materinskému jazyku, ako aj ku kultúrnemu a duchovnému dedičstvu svojich rusínskych predkov, v duchu známeho motta: „Dedičstvo otcov zachovaj nám, Pane!". (-šn-, *Bardejovské novosti*, 26.10.2008)

Komentarze: pt

В выходячым в Кыєві часопису „Критика" преточыла ся того рока велика-шырока дискусия на тему русиньства. Розпочал ю п. Роман Кабачій дописом *Ненька, мачуха, сусідка?* („Критика", нр 119; 9/2007). І од него, хотячы быти до кінце коректным в представліню цілости, зачати бы нам треба. Але є то технічні неможливе, допис занял бы в „Бесіді" даґде 8 сторін („Критика" є формату А3, отже „містка"). Пропонуєме зато нашым Чытачам єдну з одповіди на допис п. Романа Кабачія, пера п. Сергія Біленького, можливу під взглядом обьєму до опубликуваня в нашым часописі; поза тым, з одповіди оной мож спохопити, што „взял на лаву" п. Р Кабачій. Были тіж дост шырокы одзвукы інчых авторів – Міхаіла Дронова і Сергія Гіріка, боронил іщы раз свойой позиції Роман Кабачій. Хто є заінтересуваний тыма материялами – можеме выслати одбиткы. Матеріял надіслал нашій редакції п. Проф. Павел Р. Маґочій. Дякуєме! (ред.)

Заперечення заперечення

Не хочу бути надто в'їдливим читачем і тим більше не хочу заперечувати права кожного автора на власну позицію. Тобто права дотримуватися будь-якої ідеології – класичної ліберальної (британського типу), ліберальної в американському розумінні (а там до лібералів зазвичай нерозбірливо залучають різношерстних опонентів республіканської партії на кшталт Біла Клінтона, Майка Мура чи навіть цілого Голівуду), української націонал-патріотичної, анархістської, неоконсервативної тощо. Не треба тільки сподіватися, що всі ці позіції можуть бути прийняті в будь-якому товаристві, принаймі, деякі речі мусять бути проблематизовані. Зокрема це стосується арґументів Романа Кабачія щодо так званого „русинського питання", викладених у статті „Ненька, мачуха, сусідка?" (...) Ідеться тут не про якусь політкоректність – цей молот відьом сучасної Америки, бо ця буржуазна в своїй суті ідеологія не розв'язує, а радше завуальовує безліч „незручних проблем". Ідеться саме про певну інтелектуальну сумнівність позиції Романа Кабачія. Його засновок такий (перепрошую за можливе спрощення): русинів насправді не існує, це – вигадка ворожих до України сил (чи то в Польщі, чи то Росії, чи то в Словаччині, чи то в Північній Америці), а відтак Україна має все зробити (переважно в царині самопіяру), аби повернути цих блудних синів на лоно їхньої природної батьківщини. Іншими словами, русини – це українці (усвідомлюють вони це чи ні).

Особисто для мене неприйнятність позиції пана Кабачія походить не від того, що є достатня кількість людей, які вважають себе русинами. На щастя, ані Роман Кабачій, ані я не маємо інтелектуального, а тим більше юридичного права заперечувати існування певної групи людей. Контрарґумент на тезу пана Кабачія може бути дуже простий: ми не можемо заперечувати права людей бути тим, ким вони хочут бути. Принаймні доти, доки вони не починають *діяти* (!) всупереч карному кодексу. Це підставовий принцип демократії, яку, за чутками, все ще будують в Україні. Цей контрарґумент може бути складнішим. Так, пан Кабачій покликається на етнографічний матеріал, заперечуючи існування русинів як окремої національности й називаючи лемків Польщі та русинів північно-східньої Словаччини „найзахіднішими українцями" чи „південнокарпатськими українцями". Проте етнографічні арґументи в запереченні (щоправда, як і у ствердженні) існування якогось народу є дуже непевними, адже з подібного чи навіть із того самого етнолінґвістичного матеріалу можна творити різні національності (приклад самих українців, які перед тим мали різні ідентичності й самоозначення, дуже промовистий). Уже є фактом у гуманітарних і суспільних науках, що всі нації Европи були значною мірою „сконструйовані" із суперечливого етнографічного матеріалу (дискусії, щоправда, точаться щодо ступеня свободи цього конструювання). Очевидно те, що в процесі націотворення важить не так „об'єктивна" етнографія, як її „суб'єктивне" сприйняття між тих, хто творить, і тих, із кого творят націю. Відтак політичні та ідеологічні чинники завжди важать більше. Пан Кабачій багато пише про те, як у недемократичній Польщі влада фактично сприяла твореню якщо й не лемко-русинської, то принаймні окремої лемківської національности, аби протиставити її місцевим українцям. Проте автор не згадує про те, що значна кількість лемків (а також підкарпатських і пряшівських русинів) фактично відкинула українофільску доктрину ще за габсбурзьких часів, бо для них це була радикальна ідея революціонерів зі Східної Галичини. Також не згадано, що багатьох із них від українства в міжвоєнний і повоєнний час відштовхнула діяльність УПА. Тобто ворожі дії Польщі чи Росії (імперської, радянської або пострадянської) далеко не завжди були визначальним чинником ставлення східнослов'янського населення Польщі та Словаччини до української ідентичносии. Жодної критики не витримує й арґумент пана Кабачія про те, що насправді русинів не існує, бо „панівний народ, словаки, сприймають цю меншину (українців і русинів) як цілість". Я гадаю, що я існую як українець, попри чи-

єсь знання/незнання про мене чи українців. У питаннях національної ідентичности багато важить самосприйняття (хай для когось воно навіть буде ілюзорним чи помилковим!). напевно, чимало мешканців Пряшівщини, які називають себе „русинами" чи „руснаками", навіть не чули про існування українців до 20-30-их років XX століття, а то й до раптової українізації, запровадженої у північно-східній Словаччині після 1945 року. А отже, не диво, що чимало з них не були неготові чи не хотіли стати „українцями". І річ тут зовсім не в антиукраїнських намірах чехословацького уряду, а радше в накинутій згори сталінській українізації.

Звичайно, діяльність держави (своєї та чужої) завжди була істотним чинником націотворення. Тут знову-таки варто згадати приклад української ідентичности, якій із різних причин у різний час сприяла австрійська влада (в Галичині) чи навіть радянська влада (передовсім під час політики коренізації в радянській Україні). Але вплив урядів (особливо „чужих") на націотворення не можна аболютизувати, адже без певних інтелектуальних і соціяльних передумов *усередині* певної групи неможливо довший час накидати цій групі ідентичність *іззовні*. Іншими словами, без Руської Трійці, Тараса Шевченка та Михайла Драгоманова Габсбурґам не вдалося би „створити' галицьких українців. Так само у випадку сучасних карпаторусинів явні та уявні антиукраїнські наміри польського, словацького чи радянського (російського) урядів не призвели б до появи окремої русинської ідентичности без Весни Народів 1848 року на Підкарпатській Русі, зокрема діяльности її „національного будителя" Олександра Духновича. Пан Кабачій, зосереджуючися на державних чинниках у русинському питанні, цілком забуває про „внутрішні" соціяльні й інтелектуальні передумови формування окремої русинської ідентичности. Здається, що для нього пошук зовнішнього ворога важить більше за деконструкцію традиційних уявлень про українське націотворення та його метанаративи.

Мабуть, нам важко змиритися з демографічною кризою в Україні, але коштом русинів і лемків Польщі та Словаччини ми не покращимо демографічних показників нашої країни. Це не значить, що ніхто в Україні не має перейматися долею наших земляків за кордоном (зокрема тих, хто називає себе українцями в Польщі та Словаччині), проте перекладати цей клопіт на українську державу вважаю некорисним. Держава – занадто громіздка й немобільна інституція в царині культурної політики. Це радше пререґатива громадянського суспільства, тобто недержавних організацій та окремих громадян. Гадаю, що кожен охочий (зокрема й Роман Кабачій) може зробити свій внесок у справу підживлення української ідентичности за кордоном, не заперечуючи в той же час існування тих, хто обрав іншу ідентичніст (русинську, словацьку, польську, лемківську тощо). Сучасний світ – це світ різних виборів, пропозицій та альтернатив, а його метафорою чи навіть репрезентацією є ринок (базар чи теж мегамаркет). Можна, звісно, маніпулювати покупцем матеріяльного й символічного товару, але не можна ефективно позбавити його/її права вибору (в тому числі й ідентичности). Сподіваюся, що часи, коли мудрі провідники вирішували за мене, що мені їсти, що вдягати, що читати, що дивитись, і ким чи з ким бути, вже давно минули. Також вірю, що Роман Кабачій не хоче повернрння цих часів ні для себе, ні для інших.

З повагою, ***Сергій Біленький***

ПАВЛО РОБЕРТ МАҐОЧІЙ

Зволікаючи, Україна провокує екстремізм

Україна є незалежною вже 17 років. Вона прийняла і впровадила багато демократичних змін, що їх принесли до Центральної та Східної Европи революції 1989 року та крах СССР. Однак в одному Україна вельми відстає. На відміну від своїх сусідів – Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії, а також Чехії та Сербії – Україна відмовляється визнати русинів/карпаторусинів за окрему національність. Така політика веде до порушення загальних прав людини. (...)

[Ту представлят ся стараня Русинів, в тым зверніня Областной Рады Закарпатя по голосуваню єй членів /71 голос за, 2 против/ о узнаню Русинів за окремий нарід та одмовы верховных власти Украіны – Ред. Б]

Який же результат цієї відмови України визнати русинів на підставі суперечливої „правової" арґументації? Одним із результатів є фрустрація частини місцевих русинських організацій Закарпаття, які нещодавно відновили свої вимоги не тільки автономії, але й „державного суверенітету".

Ми підтримуємо територіяльну цілісність України та вітаємо її рухи в напрямку демократизації та зближення з Европою. Але як може Україна сподіватися стати членом Европейського Союзу, якщо її уряд чи то через ідеологічну впертість, чу то через просте зволікання відмовляється визнати карпаторусинів як окрему національність? Іще в XIX столітті царська Росія класифікувала українцію (яких називала малоросами) не як національність, а як етнографічну групу росіян. Етнічним українцям у XXI столітті не личить уживати проти карпаторусинів тих самих арґументів, що їх колись уживали росіяни проти українців. (...)

„Критика", 7-8, 2008

Ци ся оплачало замінити три буквы на дві

(Інтервью з Др. Томом Квоком)

Петро Трохановскій — *Мам приємніст бесідувати з молодым Лемком Томом Квоком – доктором гуманістычных наук, якому тото званя надано на Ягайлоньскым Університеті гейбы вчера, бо 30 жовтня того рока.*

Знам менче-більше тему бороненой недавно працы, але прошу приближыти ю Чытачам „Бесіды" через наголовок і схематычний бодай зміст.

Др Тома Квока — Щыро бесідуючы, вчера повело мі ся лем оборонити мою працу, а на наданя, уж такє офіцийне, мушу пождати до Совіту Выдилу (20 листопада). А што ся тыкат мойой темы – *Історія сербского словництва з области сполочных одношынь (од кінця 12. до початку 20. віку)*. Тота дост обшырна праца з области історичного языкознавства, котра, не рахуючы короткой части теоретычной, творит лінгвістычний лексикон сербского громадянства. Своіма досліджынями обнял єм пару сфер жытя – родову, сполочну, політычно-администрацийну, церківну, войскову, а тіж назвы форм власности і зобовязань феудальных. Старал єм ся, жебы праца окрем стрікте языкознавчой части, обнимала тіж аспект історичний, сполочний, етнографічний, правний и теологічний. Зато арыткул лексыкальний конструував єм як опис не лем языковий, але тіж історичний, етнографічний ітд.

ПТ — *А яка была тема Твойой магістерскей працы? Ци тота выжжша ступін – докторска праца, є в якысий мірі континуацийом темы, а кед так – на кілко розвиненом?*

ТК — Моя магістерска праца, подля сугестиі мого ментора, барз легко повязана з докторском. В тамтій, під наголовком *Народины, весіля і смерт в Чорній Горі*, занимал єм ся словництвом обрядовым, котре в ограниченій ступени придало мі ся пишучы тото найновше діло.

ПТ — *Де пришло ся гладати джерел до докторскей працы?*

ТК — Вельо працы пощестило мі ся написати в Кракові, хосныючы засобы бібліотек в Інстытуті Славянскей Філологіі (де провьюл єм і думам дальше проводити свою університетску карієру), а тіж в бібліотеці Польскей Академіі Знань. Але над величезном частю материялів, котрых нияк не мож найти в Польщи, працував єм на Балканах – в Бельграді (в Сербскій Академіі Знань), в Новым Саді (на Університеті і в Матери Сербскій – то барз важна інстытуция сербскей культуры), де провьюл єм цілий послідній семестр на науковым стажу, а тіж в Чорній Горі, в Народній Бібліотеці в Цетинє (де дах над головом нашол єм в монастырі).

ПТ — *Як то ся стало, же колишній абсольвент ґорлицкого Економічного ліцею здецидував ся студиювати акуратні сербістыку? Понеже Сербія так близко вітчызны Кірила і Мефодия – ци мали на то вплыв нашы стары лемківскы сентименты до старославянщыны?*

ТК — Як ся має 18 років то кус інакше ся думат, а тепер тяжко мі одповісти, хоц тот сентимент, о котрым бесідуєте, на певно мал істотне значыня. Ту тіж східні традиції християнства. А окрем того, вказало ся же то барз симпатычна філологія, на котрій выкладают фаховці захоплены том культуром, котры знают заінтересувати молодого чловека. Як уж цілком дорослу то тіж такій буду (сміх).

ПТ — *Звіданя, котре тепер задам, здати ся може дакус чудно-аматорскым, але – на кілко година придати ся сербістыка в професийній працы академічного учыеля, тепер уж доктора Томы Квокы, котрий од 2004 рока выкладат на лемківскій філологіі Педаґоґічной Академіі в Кракові?*

ТК — Можу дуже оповісти о Русинах з Войводіны, котрых мал єм нагоду познати в часі своіх выправ в тоту част Європы. А окрем того, дост шырокє знаня з области славянскей і контрастивной філологіі помагат мі зрозуміти вельо явиск в лемківскім языку.

ПТ — *І – ґу кінцьови – „інтымне" звіданя. Як колишній Твій учыеть Закону Божого і лемківского языка (іщы товды „нелеґальні", речы бы „в другым обігу") барз єм воєтливий – як споминаш тамты лекциі в малым деревяным домику при ул. Бжехвы 2 в Ґорлицях? Як споминаш спільны малы выступы ґорлицко-креницкой ґрупы (ви-*

джу Тя іщы днес „під мухом" як ведеш конферансиєрку з Мартом Грабан). Што Ти остало „з тамтых дни"?

ТК – Тоты рокы, в другій части старой ґорлицкой церкви, все буду мал в серци, хоц в тамтым часі не был єм свідомий свого щестя. Тоты наукы Закону Божого по лемківскы, наука історіі Церкви з вплетеныма тайныма комплетами лемківского, тото вводжня товди іщы нестандаризуваного языка одраз на найвыжшу рівен теологічну вказували на його для нас вагу. На жаль, я з той ґенерациі котра не мала нагоды в школі вчыти ся лемківского офіційні, але своє (од вас) знал єм і до днес памятам. Так як і нашы ґорлицко-кренщкы спільны зимовы выступы... А тепер, якбы вертаючы до тых давных часів, на весілю Марты уж не мал єм мухы, але зато аж дві краваткы (єдну свою а другу, зіману, єй мужа).

ПТ – ***І на сам конец уж. – Як ся чує ґнеска зо своім новым, достойным званьом молодий, наймолодший посеред Лемків доктор наук Тома Квока?***

ТК – Подібні як і скорше, хоц часом думам над тым ци ся мі оплачало замінити три буквы мґр на дві др. А так поважні то тішу ся, же хоц нас невельо, то не єм ани перший, ани – мам надію – не буду послідній лемківскій доктор наук...

ПТ – ***Дякую за розмову і жычу, од свого імене, од Редакциі „Бесіды" ай од цілоко нашого бескіднього роду найкрасшых осягнінь на науковым поли. Най ся придадут сьвіту, най ся придадут нам!***

ТК – Дякую!

Знимкы:

ПАВЕЛ ЖЕЛЕЗНЯКОВИЧ
АНДРИЙ МАЛЕЦКІЙ

...Зьвідуйте, Панство Професорове, зьвідуйте сьміло!

Ґратулюют: приятелі і родина – Мама, тета і гордий з брата старший брат.

Уж *на люзі* – з професорами і найближшыма.

Вандрівна фотовыстава о деревяных церквах Підкарпатскої Руси, перевезеных в 1930. роках до Чех

Вандрівна фотовыстава *Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi* – то своєрідна історія збережыня шестьох церков нашої сакральної архітектуры, якы в 1930-х роках были перевезены до Чех та Морав.

Тоты деревяны храмы находят ся в ріжных куточках сучасної Ческой Республикы, акуратні же: Прага (церков Св. Арх. Михаіла, XVII ст., зо села Медведівці Мукачівского району), Градец Кралові (церков Св. Миколая Чудотворця, XVI ст., зо села Мала Поляна на Східній Словаччыні), Добжіков (церков Всіх Святих, 1669 рока, зо села Холмовец, Виноградівского району), Нова Пака (церков Успіня Пресвятої Богородиці, XVIII ст., зо села Обава Мукачівского району), Бланско (церков Св. Параскєвы, 1641 р., зо села Нижнє Селище Хустского району), Кунчице-под-Онджейнікем (церков Св. Арх. Михаіла, XVII ст., зо села Глинянец Мукачівского району).

Пят зо шестьох храмів на новым місци зас освячено, там одбывают ся богослужыня. Святыні сут в розпоряджыню церковных громад – православной (1), греко-католицкой (1), католицкой (1) і чехословацкой гуситской Церкви (2).

Регіональний музей міста Вісоке Мито (директор Мгр. Йіржі Юнек) є найстаршым з регіональных музеів Ческой Республикы, отвореным одраз по утворіню першої Чехословацкой Республикы. Тот музей є тіж найбільше авторитативным в Чехах науково-методичным центром дотычні проблемів русиньскої сакральної архітектуры. Музей приспособил выставу „Деревяны скарбы з Підкарпатскої Руси: шист церкви, перевезеных до Чех та на Моравы в 1930-ых роках", яка была експонувана од 13.11.2005 р. до 15 січня 2006 рока. Товды тіж (21-22.11.2005 р.) музей провьюл медженародний науковий семінар з даної тематыкы, єдиним представником якого од Украіны был выдавец Валерій Падяк, кандидат наук, котрий плідно спілпрацує з том установом і є тіж організатором даної выставы. Актывну участ в приготовліню експозициі взяли Мгр. Йіржі Юнек, історик Мартін Штепан, священик чехословацкой греко-католицкой Церкви Йіржі Плгак, Мгр. Броніслав Ондьол.

Вандрівна фотовыстава „Деревяны скарбы з Підкарпатскої Руси" в 2008-2009 роках експонує ся в містах та селах Закарпатскої области, розпочынаючы од Ужгорода, де ю (26.05.– 6.07.2008 р.) розміщено в просторах Закарпатскої Областної Науковой Бібліотекы. Далі 15.07.–10.10. выстава експонувала ся в Музею І. Ольбрахта в селі Колочава Міжгірского району. Тепер выстава переіхала до Мукачова і експонує ся в просторах Міскої Картинної ґалереі (23.10–04.11.) та в Історичным Музею „Паланок" (7.11.2008–31.01.2009 р.)

Надіслано Редакциі „Бесіды" з:
http://zakarpattya.net.ua/news/28867.html

(текст приспособлений з україньского – п.т.)

Од Редакциі:
Нас, Лемків, особливі тых, прожываючых на Західніх Землях, якым до Чех „лем шапком шмарити", менче – думаме – буде інтересувала выстава організувана в далекій Підкарпатскій Руси, як самы нашы церкви – барз цінны (аж і з XVI ст.!) памяткы деревяной сакральной архітектуры в Чехах, о якых мы більшістю до днес не знали, не чули.

ІВАН ДЗЯАДИК
ЛУКА ВОЗНЯК

Іринко – мы з Тобом!

Під такым наголовком в „Бесіді" нр 2 з 2007 р. были поміщены два дописы, в котрых представлено трагедию діячкы Стоваришыня Лемків і бывшой членкыні Ансамблю Пісні і Танця „Кычера" – Ірины Михаляк з дому Мацейовской. Про трагедию Іринкы інформувал тіж „Przegląd Prawosławny" в нр. 3 з 2007р. і 4 з 2007 р. та інчы льокальны газеты.

Треба припомнути, же Іринка 12 серпня 2006 р. в часі забавы зо своім сынком Михасьом зробила наглі енергіний рух головом і – стало ся! Стратила владу і чутя в руках і ногах і тепер терпит фізычні і психічні.

Іринка перешла скомплікувану операцию хырбета а потім піддала ся інтенсывній реабілітациі в специялістычных шпыталях і осередках реабілітацийных в Полщы. В серпни, а потім в жолтни 2008 р. перебывала в Кліниці Ласеропунктуры (La Chapelle Montlinard) во Франциі.

З тых выіздів до Франциі Іринка єст задоволена, бо лікуваня, а потім перепроваджены баданя – тесты в порівнаню з попередніма потвердили, же Іринка має міцнійше поверховне чутя в тілі. Дохтор дає надію, же по наступных побытах в Кліниці чутя буде што раз міцнійше і буде могла выконувати більше рухів, але до осягніня полной фізычной справности іщы далеко. Пацієнты, якы приізджают до Клінікы з ріжных сторін сьвіта потверджают, же кажда наступна сесия ласеропунктуры приносит поправу здоровя.

Каждий такій выізд до Франциі – а буде іх іщы дуже – як і штоденна реабілітация на місци, коштує. А як долго треба буде провадити реабілітацию – трудно гнеска повісти. Тоты дотеперішні лікуваня і реабілітациі могли ся одбыти завдякы фінансовій помочы, котра походила з:

— концерту зорґанізуваного през Ансамбль Пісні і Танця „Кычера" в лютым 2007 рока.

— жертв участників Лемківскей Ватры на Чужыні, в Михалові в серпни 2007 і 2008 р.

— концертів коляд зорґанізуваных в грудни 2007 р. през православны парафіі в Лігници і Рудній.

— колядуваня молодіжного хору Вроцлавско-Щеціньскей Єпархіі „Благодар" – січен-лютий 2008 р.

— жертвы парафіян православных парафій в Ґлоґові і Студзьонках.

— концерту зорґанізуваного през Обьєднаня Українців – Кружка в Любіні – вересен 2008 р.

— Римокатолицкой Парафіі Успіня Пресвятой Богородиці в Ґлоґові.

— жертв Ансамблю Korollerien ar vro з Франциі, котрий в 1993 р. концертувал на Ватрі в Михалові.

— Не спосіб вырахувати з імена і назвиска вшыткых, котры попрез участ в харитативных акциях як і през особисты вплаты на конто помогли мі покрыти кошты реабілітациі — повідат Іринка.

З цілого серця Іринка дякує – родині, численным приятелям, особам близкым і дальшым, вшыткым людям доброй волі і отвореного серця, вражливым на терпіня ближнього, людям о богатій душы і шырокым інтелекті, котры в трудній ситуациі пришли з помочом.

Іринка дякує за дотеперішню поміч і просит о дальшу. Коли придут Різдвяны Свята, коли в Святий Вечер сядеме до стола – подумайме о тым, же сут доокола нас люде котры потрібуют помочы. Зложме під яличку подарунок для Іринкы.

Поміч може пересылати на адрес:

Stowarzyszenie Pomocy Oobom Niepełnosprawnym Tetrusek, rachunek bankowy:
88 2130 0004 2001 0456 3391 0001

Даровизну може одрахувати собі од доходу при річным розрахуваню податку.

Другій спосіб помочы то презначыня в річным розрахуваню 1% податку для:

Stowarzyszenie Pomocy Oobom Niepełnosprawnym Tetrusek — з дописком: **dla Ireny KRS 0000304472**

Більше інформаций про ситуацию Іринкы і можливости помочы може найти на інтернетовій стороні: www.irena.legnica.pl і wypadek at Tetrusek.

Поможме Ірині!!!

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ - текст
ПЕТРО БАСАЛЫҐА - знимкы

Ден як з байкы

А іхал єм гын як на засланя. Был єм полний найчорнійшых мысли, боял єм ся стрітити того дня найгірший з можливых сценаріів. ...А зачало ся так:

Такой докладні штыри рокы тому был єм в Вірховли (так подібно по народному звано Вірхомлю Велику), коли то оддавали мы земли тлінны останкы Михала Зъролкы, автора книжкы „Opowieści łemkowskie". Попри тій нагоді... втішыл єм ся барз, бо нашол єм дост добрі захований намогыльний памятник з 1890 рока. Важний барз памятник для нашой Памяти, бо під ним спочыват о. Ігнатий Хыляк, няньо найвыдатнійшого лемківского писменника XIX ст. – Владиміря Хыляка. Пак, о якісий час, был єм в Пивничній на „Вересиску", де мал єм приємніст бесідувати з пиничяньскым вийтом ай з вірховляньскым шолтысом, і де-м ся публичні высловил (же то барже зоблїгує, так єм зажартувал), же є в Вірховли такій а такій памятнк, котрий для Памяти Лемків вельо значыт і же незле, аж і красні было бы го одновити. Час ішол, рочкы, летіли, аж того листопада вычытал єм в „Краківскій" (прочытайте і Вы – на стор. 5) коротіцьку інформацию – же в Вірховли *wyremontowano stare nagrobki z łemkowskiego cmentarza*. Розвоєтил єм ся окропечні темом, сягнул по знимку сперед штырьох років тай подзвонил до найліпшого під сонцьом фотографа – нашого незаступленого „бесіднього" Петра Басалыгы. А він мі на то рюк, же был недавнечко в Вірховли і же зробил з цмонтеря пару знимок. І такой мі іх всадил до інтернетовой почты.

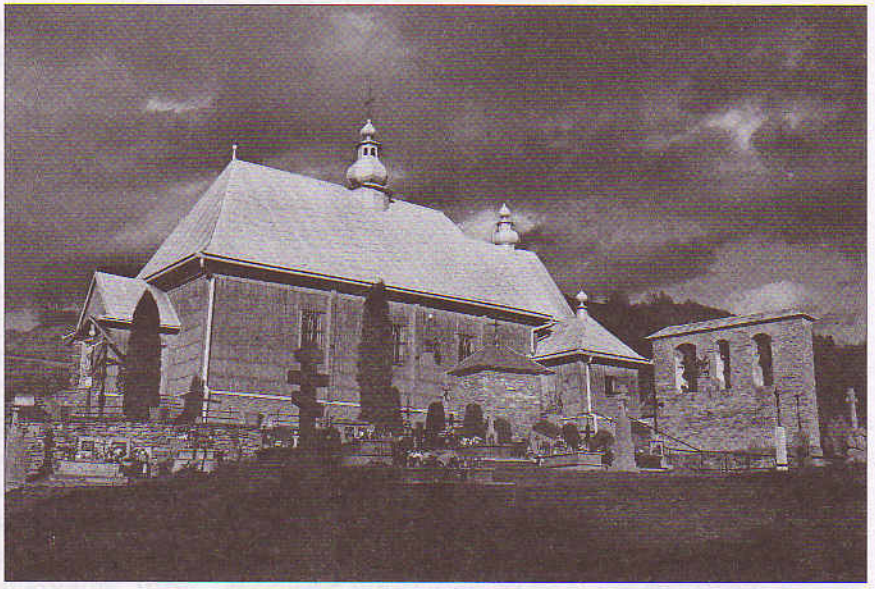

Церков Св. Арх. Михаіла в Вірховли з 1821 рока.

І товды ся зачал мій „талергоф". Но бо на знимках – выпишвымалюй - вызерало же пісковик на могылі о. Ігнатия Хыляка цілком звітрил, же го нияк неє. Смотрил і Петро, і што правда гварил до мя: „Спокійні, Петре, не сіп ся", але сам спокійний тіж не был. Бо заправды вызерало – же то я на правді.

Дециизия была од рукы: треба піти там при найближший нагоді, што для Петра Басалыгы значыт ден не лем вільний, але і одповідній до фотографуваня. І трафил ся такій і спонаглил мя Петро: – *Ден як з байкы – іхаме!*

Заправды, ден такій был, же бы го ниякій Шышкін не вымалював. Небо вкрыло ся синявом стрічаном не то раз на рік, а раз на рокы. Лем небо мойой душы было чорне. До часу. Кед сме пришли до Вірховлі, выскочыл єм з авта як з катапульты і такой – на цмонтір. І зышла ся синява неба зо синявом мойой душы. Памятник є! Одновлений! Дакус

Памятник на могылі о. І. Хыляка перед штырьома роками і гнеска.

гейбы інчий (крест, ци остатньо уж лем вершок креста на цоколі был камінний, гнеска є желізний – з даякого інчого памятника?), але є! Напис на таблици, над котрым тілко єм ся намучыл, жебы го одчытати – тіж красні одтворений, безблудно, на інчым што правда, але барже контрастовым – чорным тлі.

Одновлено вельо, вшыткы бодай памятникы што заховали ся до нашого часу. Якоси-м не порахував, але є іх хыбаль зо двадцет. І є то ци не найціннійша некрополія на Лемковині, ту – на самым краіку Лемковины (не рахуючы „Шляхтівской Руси)". На жаль, лем на кілкох памятниках мож одчытати написы (і нее ся чому чудувати, же конзерватор ани не прібывал іх реконструувати). Серед них трафляют ся такы, што припоминают шыроко знаны на Лемковині роды, як Щавиньскы ци Гнатишакы (одтале, з Вірховлі выводит ся славна конар креницкых Гнатишаків; ай меньше знана – богуска конар тіж одтале, здає ся, іде). Бесідую, має ся розуміти, о тых найстаршых памятниках.

Та сут на тій, лемківскій части цмонтеря (по полудньовосхідній страні церкви) і нівшы, але барз „інтересуючы" – як бы то незручні не звучало – памятникы, кресты, таблиці на них. Як хоцбы тота, што ю на знимці долов негарді пальцом вказую. Довідуєме ся з ней о смерти – того самого, 1943 рока – 40-літнього Стефана Фрончака і його сынів, 12-літнього Івана і 9-літнього Йосифа. Яка то трагедия розограла ся товды? Може написали бы сте дашто о тым чесны Вірховляне?!

Сут на тій части цмонтеря і сучаного часу гробы (дакус Вірховлян остало Дома по Акциі „Вісла"). Є тіж гріб, повісти мож, цілком сьвіжий, о котрым єм спомнул початком писаня. На ним напис: „Михал Зьролка (...), а ниже – ***Вертал ся Домів, притулила Го рідна земля, країна предків і дітинства. Вічна Йому Памят! Жена.*** Додайме – жена Полька, котра кой фундувала памятник звернула ся до нашой редакциі з просьбом претлумачыти на лемківскє напис, жебы не зробила блуду. Лем голову схылити, здоняти шапку!

Тото саме належыт вчынити в однесіню до люди, установ (видніют на табличці долов), якы – незалежні од мотиваций ци інпіраций зробили велькє, прекрасне, чловече діло. Автентычно щыре Вам од Лемків: **Боже заплат! Bóg zapłać!**

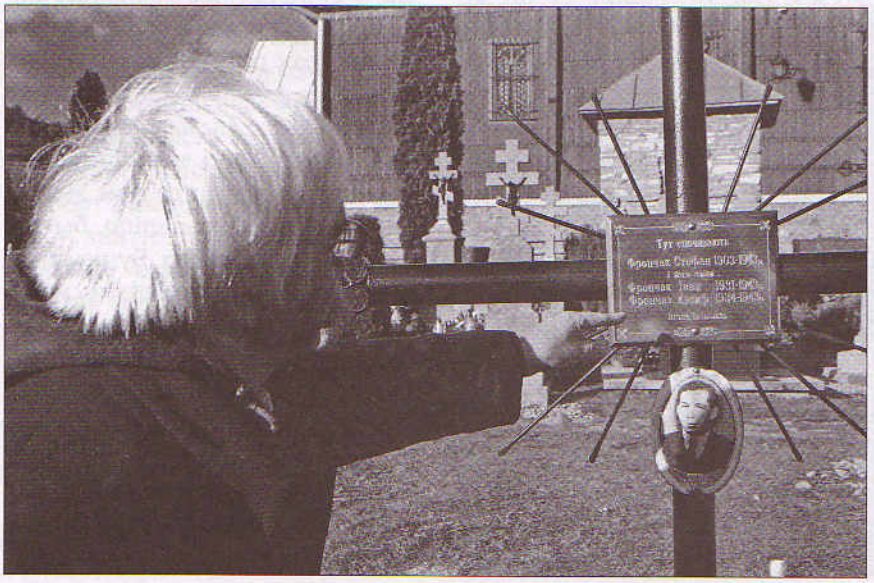

Samorząd Województwa Małopolskiego / W ramach realizacji zadania publicznego pod nazwą „Ochrona zabytków Małopolski" z inicjatywy parafii rzymskokatolickiej pw. Michała Archanioła w Wierchomli Wielkiej. / Wsparł finansowo w roku 2008 „konserwację nagrobków z cmentarza połemkowskiego w Wierchomli Wielkiej" / Prace wykonał Dyplomowany Konserwator Sztuki: mgr Tadeusz Sokal

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

Осін по росі

Знимкы: ОРИНА КОЦУР
АНДРИЙ ТРОХАНОВСКІЙ

Осін бывать красна. Осін в Горах – кольорова, злато-червено-арджава. Та коли листя долов, під ногы падат, прививат ґу серцю шувні смуку. А кєд ся ґу тому іщы придаст такій час, як з Антоничового верша, кєд *слота дудит, шыбы мочыт* – товды крапля дощу на лици стає ся нераз солена, гірка.

Тогорічна, уж XVI Лемківска Творча Осін, што мы ю справляли 11-12 жолтня в Кренициі Ґорлицях, была, выпиш-вымалюй, дочыста така, як з тых горі ленійочок. Божий сьвіт заповідал ся красетні, світило – не такє уж як літушнє, – але тепле, миле сонечко. Пішли мы під погідным небом на Дровняків гріб, адже йому, сороковій річници смерти Епифана Дровняка – Никыфора была дедикувана тогорічна Осін. Пак ґу його Памятникови з квітьом сме ся подали. Потім же, крочком-шпацирком – до недалекого одтале Никыфорового Музею сме перешли. Ту бо заплянувано першу част Осени. Дакус з похолзніньом запляновано. Бо з перша сивий Петро – жак вымышліл оне провести на православній плебанії (што недалеко Никыфорового гробу, і де сут файны кухонно-нічліговы обставины), але лысавий Андрий зніхєлював сесу мысель. Же така імпреза має ся одбыти на „нейтральным" терені – то раз, а два – же Музей Никыфора є найкрасшым місцьом для тогогорічной Осени, кой споминаме округлу річницю його поселіня ся в Небесах. І сивий Петро спохватил, же лысий Андрий має рацию. Рацию абсолютну. Тым способом, без шемраня уж, в лысо-сивій і загальній прибылых гости згоді подали мы ся до Музею.

Сонце сідало такой за высокій верх Яворины, холодком яло потігати. Так уж в Горах є, така уж в Горах осін. Дня , як в Рускых літа: *девять месяцев зимы, а так всё – лето і лето*. Но, але то – нич! Преця мы і так під дахом, што нам холод, што нам змерк! Виділо бы ся, мышліло бы ся, надійом бы ся жыло. Булю правда!... Зачали ся сходити гості. Пришли ігомость, о. Петро, явили ся представникы місцевой власти, аж в двоіх дост важных особах, несподівано, будучы ту на курациі, нашол ся достойний Лемко Фецьо Ґоч з женом Марийом. Пришли і курациюшкы, што лем вчера єм з нима ту бесі-

дувал – на одкрытю новой выставы прац Никыфора, посвяченой тіж 40-літю його смерти. Лишыли санаторийну вечерю, тай пришли, Полькы з кырви і кости. Пришол і фоторепортер „Дзєнніка Польскєго", жебы взяти до камеры – як Лемкы оддают чест Никыфорови... А нашы вірны парафіяне? Явило ся іх аж... шестеро!

І товды-м почул холод. І товды-м не знал де скрыти очы пред персонельом Музею, котрому-м ся тілко головы назавертал. По лици мі стекла слеза стыду. Мойого? Не лем! Я неодолга копну запятками в календар, а Вы,

молоды, красны останете. Лем з чым? Ци старчыт Вам до істнуваня сітківка на жыво і футболь до обізріня – меч Польща – Чехы, што гнеска акуратні летит в Те-Фау?... Може товды – кой страчыт Вам ріжноодмінний мячык – зняти з календаря імпрез і Бієнале Лемківской Культуры, што так красні задомовило ся уж в Кренициі?... А може Вы не такы аж культурно-народны імпотенты? Може заграли ту інчого рода, до чыста приземны пристрасти? Адже інчыма знал єм Вас!

...Та не жур ся, серце, *птаху мій ранішній*! Адже, *де двоє, або троє*... А слухати, як мало коли, є чого. Сут творці красного слова. Сут артисты, добры артисты – Роман Гавран зо сьпіваном поезийом, што од ней аж мурянкы по плечах шерудят, сут, зо Словациі – Миколай і Наталія Петрашовскы, зо своіма авторскыма ай народныма піснями. Прекрасныма як погідна осін під Выгорлятом, черкітливыма як бескідній Лаборец.

А такой ту, на місци, в образках – Никыфорова Осін. Осін, што в ню одышол. Та не на все. На николи не одышол, гріє ся ту враз з нами. Нашым! І тішыт ся як вічні маленька дітина. Же не надармо ся ту вертал з выгнаных доріг, же сме не продали Його за пренаємливий шеляг, же сме не продали себе. Же сме. Заправды?

Є во што всмотрювати ся очами душы, є чого слухати. Лем кым ся всмотрювати, кым слухати?... Ай, не навертай, сивий! Повіл єс своє – товды втрий гамбы і валь допереду!

До Горлиц сме ся выбрали вчасным полудньом. Хоснуючы нагоду, вступили сме малом деляцийом до Пробоща на Фльорынце. Спрібувати полагодити прибитя на стіні тамтышньой плебаніі пропамятну таблицю в дни 5 грудня 2008 рока, в 90-ту річницю всенародного віче, ➔

яке одбыло ся акуратні ту (на должезній веранді плебанії зобрала ся президия віче, а пред ньом, на долинці бл. 500 делегатів з цілой Лемковины), што несло надії на автономічний быт нашого народу і што в дальшій консеквенциі принесло істнуючу парунадцет місяци Лемківску Республику. Пішла справа до тарнівского біскупа (уж, кой тото пишу – дзвонил Андрий – одповіл біскуп... одіслал справу *до Шавла*). Нелегкы то справы. Незнатя ци даст ся іх полагодити (а кед і так, тепер уж знаме – же не на час). ...А може сой іх тіж, для мячыка, цілком дарувати? Як Вы там, Лемкове, раіте?

В Ґорлицях было веце люди, але тіж – хоц то імпреза од все камерална – не на міру сподівань. Та в Ґорлицях друга, завершална част Лемківской Творчой Осени бывat каждого рока і – з єдной стороны – має, правда, своіх одданых любители, але з другой – має ся тіж право з роками приісти. Творців родимых маме кілко маме, а зо заграницьом бывat ріжні. Того акуратні рока приіхала лем – з обьєктивных причын – єдна особа, Мария Янко.

Не было вельо люди і в Ґорлицях. Та як мі гварит сес і нон, в тым Дворі Карвациянів, хоц якій він крас – ніт в ним атмосферы. Руска Бурса (гнеска в ремонті) все скликувала своім прадавным теплом. Ту студено. Та цит – прежыєме. Адже лем девят місяци зимы, а так все – літо і літо! ●

Szanowni Państwo,

Przesyłam Państwu informację o uruchomionym przez Stowarzyszenie Willa Decjusza nowym internetowym serwisie edukacyjnym www.etnoteam.pl, z prośbą o przekazanie jej Państwa czytelnikom.

Etnoteam.pl jest portalem wielokulturowym adresowanym zarówno do młodzieży, jak i nauczycieli oraz wszystkich zainteresowanych promocją tolerancji, praw człowieka i przeciwdziałania wszelkim przejawom dyskryminacji na tle narodowościowym.

Jest to propozycja edukacji w zakresie wiedzy o historii, kulturach i religiach wyznawanych przez wszystkie grupy narodowościowe i etniczne mieszkające w Polsce, a także forum nawiązywania kontaktów, wymiany poglądów i zawierania ponadnarodowych i ponadwyznaniowych przyjaźni między tymi społecznościami.

Portal jest częścią, a zarazem podsumowaniem realizowanego przez Stowarzyszenie Willa Decjusza od 2007 roku projektu edukacyjnego na rzecz promocji praw człowieka i wielokulturowości w Polsce: „Nasza Europa". U podstaw realizacji tego przedsięwzięcia legło przekonanie, że edukacja międzykulturowa winna stanowić ważny element każdej edukacji narodowej. Dzięki takiemu tylko podejściu, młodzi ludzie mogą uczestniczyć w procesie zdobywania wiedzy o historii, kulturze i społeczeństwie, który jest wolny od ciężaru stereotypowych uproszczeń oraz budować społeczeństwo otwarte, zdolne traktować różnorodność etniczną jako element narodowego bogactwa, a nie źródło niepokoju i antagonizmów.

Terytorialne zróżnicowanie struktury narodowościowej w Polsce nie daje często młodym ludziom możliwości bezpośredniego uczestniczenia w kulturach innych grup narodowościowych i etnicznych, co sprawia, że pozostają one dla wielu całkowicie nieznane. Dlatego formuła internetowego forum porozumienia wydaje się być szansą przezwyciężenia tej niemożności i stworzenia ponadregionalnego etnoteam skupiającego reprezentantów wszystkich narodowości i wyznań mieszkających w Polsce i poza jej granicami.

W ramach podejmowanych działań informacyjnych i promocyjnych staramy się dotrzeć z informacją o tym przedsięwzięciu do możliwie największej grupy jego odbiorców, ale z pewnością nie jesteśmy w stanie dotrzeć do wszystkich. Stąd prośba do Państwa o wsparcie naszych starań. Rekomendacja z Państwa strony będzie dla nas ogromnym zaszczytem, a dla młodzieży zachętą do włączenia się do międzykulturowego dialogu.

Z wyrazami szacunku,

Natasza Dziwisz

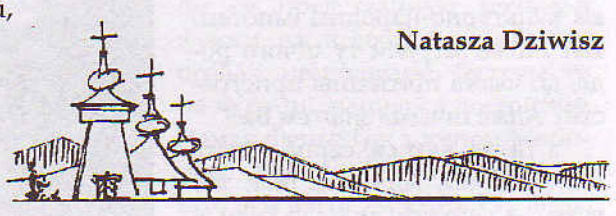

АНТОНИЙ ГОДИНКА

Як нашы духовникы прожывали

(Выімкы; продолжыня – 1)

О телеках (наділах землі) церковных, парохіяльных, шкільных перший раз иде слово в великым привілегіальным листі короля Леопольда I, даруваным попам русиньскым што унію прияли. Сесе писмо, дане 1692. августа 23, многы слободы дарує попам, але поодинокы розпоряджыня не дуже ясныма річми выражены. (....)

Сесе розпоряджыня королівскє указує якмай, же перед тым парохіяльных или попівскых телеків не было. Бо аж были бы были, не треба бы было сякого розказу. Кєд посмотриме розпискы, кажду для вшыткых доміній, по котрых нашы діды жыли, што не мала робота, ачий зато і не ял ся до ней нихто до ныні, ту меншов, там більшов точностьов понаходиме, же не всяди, правда, ай однако у многых селах были попівства, на котрых і веце попів сідило. Та ідме рядом. (...)

[І ту автор на 15 сторонах перечислят задукоментуваны попівства. З оправданых взглядів мусиме сой іх дарувати. – Ред. Б.]

Положыня духовенства коло половины XVII столітя найліпше списал архієпископ острігомскій Юрий Липпай юлия 2. р. 1654. Сес доклад даний ним на точкы конґреґациі розпросторонінія віры – другій важний документ о нашых Русинах. І то тым значнійший, бо аж і не годен єм цілком доказати, же архієпископ свої даны од єпископа Партенія дістал, але подробности так файно зміркуваны, же то лем на місци могли ся добрі ознаємленым учынити. В докладі пише примаш Липпай, же на тым боці Карпата на здолж 70 миль, од Спиша до Ардялу жыє веце як 300 тисячи Русинів. Медже нима працувало такой 600 священників, і то такым шором, як домінії поодинокых дідичів лежали єдна коло другой.

В домінії Мукачово было 150 попів, в дом. Унґвар і Гуменне – 170, дом. Чичва – 30, дом. Маковиця – 77, дом. Середняньской – 37, дом. Варанна (Вранов) – 35, дом. Стропковской – 29. Враз 529 попів.

Ґу тым прирахує іщы 24 духовників в пределах за Тисов на територіі Великоварадского єпископства и 45 на Спишы (котрий належал товды до Перемышльского єпископства – Ред. Б.) сяк выйде число 592. і архієпископ правду має, же „около 600". І сесе іщы не вшытко. Было іх і веце як 600. Бо Мараморощане не рахуваны, і то зато, бо 1654 рока Мараморош ґу Ардялу приналежал. Кєд на Мараморош 50-55 попів рахую, вшыткых русиньскых духовників, без тых дакус на угорскых пределах, певным можеме 650 рахувати рока 1654, то є коли Русины ту найбарже розквитали.

Вниманя і інтерес – дуже заслужено одповідат примас на вопрос: як нашы стары духовникы прожывали, коли гварит: сесы священникы из людом держали обряд греческій, але инак страшно неукы, просты, не учены, на самий перед сам єпископ, пак попы і люде, гейбы быдлина, страшныма ґріхами засмученыжыли, а на божы діла нич не знали. Ани не были по фарах порядочно розложены, бо в деякых то ани єдного попа не было, а в другых по 4-5 и 10-ро іх жыло из женами і дітми, гейбы просты селяне, і дідичови як другы кметі всяку роботу і потребности должны были одправляти і абы іх ісполняли, не раз і од престола іх выганяли.

Я тепер не впущам ся в розслідуваня того, ци правда, ци ніт, же нашы духовникы на тілко ся різуміли в релиґійных ділах, гейбы быдлина. Тым часом положай попівскій інтересує ня. По писаню примаса попы так жыли як просты селяне, то є повинны были дідичам всякы кметьовы роботы кінчыти, і потребы і должности ісполняти, котры так жестоко злупили з них, же не раз і од престола іх одорвати іх звыкли были. Сесю постановку примашови віроятно Партеній нашептал. Та аж бы слова Липпая і не находил достовірным дахто, Партенійови мусіл бы вірити. Бо хто бы знал ліпше як діло з духовниками стояло, як сам владыка? (...)

Ай абы сме вопрос чым легше порозуміли, мусиме наперед подробнійше знати, што мусіл кметь свойому панови робити, платитит і давати. Вшытка земля, так право судило, была маєтком нямешів. Кметі не мали ниякій юш (право) до землі. Пан землі, то є нямеш дал із свойой землі телек, цілий, пілтелека вадь фердель, кметьовы, обы обраблял. Телек стоял із двох части: в селі была хыжа із загородов, а вон села были нивы, лазы в царині, а на толоці пасовиско. Деси была і хаща, і вода. За телек кметь мусіл панови платити, робити, і на поли і на маюри (во дворі) і.т.д. Што за сесю дань паньску (давай Русине) словом панщыну знати ту треба, на тот раз одде буде доста зазначыти тілко, же панщыня в каждій домінії інака была. Прото і тото задержыме в памяти, же інаку дань давали Товты (Словакы – Ред. Б.), а інаку Русины.

(дале буде)

ЛУКА СУК

Чмель. Ту останеме на долгы рокы

(продолжыня – 3)

Высокій мур одгороджал подворец третьой чмелівскої віковой – може капку молодшой од попередніх – хыжы, з котром ся лучыл. Стыль будовы той хыжы є зближений до двох попередніх. Низко сходячий спадистий дах, з высокым комином, з векшым числом поміщынь, з повекшеныма выглядами, з функциональным новум, якым были сіни ведучы од головного подвірця на пілперек будинку, з выходом на полудньову сторону, на невеличкій скравок травничка медже загорідками і на дорогу – як гварили пізнійше – же *то дорога важнійша од білцарівскої цисаркы.*

Тоту хыжу обрал собі скытаючий ся выгнанец, мій няньо, Владимір Возняк. Нераз єм си – пізнійше – думал і глядал одповіди на зьвіданя: чом то няньо не обрали си, не заняли част палацу, гнет пред війном будуваного, лем впровадили нас до той віковой уж хыжы, хоц знали, же, окрем того, о сто метрів дальше, попри тій самій дорозі стоіт новий, двоповерховий будинок, в котрым могло замешкати пару родин. Преці могли ся впровадити ци ту, ци ту, мали до того першеньство выбору, моральне право, бо то они – мешкаючы іщы в першым повыгнанчым селі, Шронові (Собіню) – ходили глядати нового, выгіднійшого місця. Ходили до війта о позволіня опущыня села, писали просьбы до власти ґмінной і повітовой – УБ, што напевно предиспонувало іх до першенства выбору в ты розшабруваных понімецкых фольварчным будинках. Але няньо не хтіли, не выбрали – як при нагоді гварили – пышны палацы. Дали тоту можливіст своім сусідам – болцарівскым селянам. Мали навет взгляд на сусідку з Дому, котра на пілтора рока пред выгнаньом повдовіла і остала зо штырьома дівчатами – од двох до двадцетьох років. Напевно мали в памяти, з дому, сусідскы споры і незгоду о комасацию, о тото як єй небіжчык пущал воду з горбів до нашого садку і на нашы долинкы, як не хтіл ім дати преіхати през свій загін на поле. Тяжка выгнанча доля, новы, трудны обставины змушали до выбачыня си кривд о меджу, занєханя гніву і до нового думаня.

Моі домыслы вміщаючы ся в одповіди на задане през себе зьвіданя были ідентичны до засад, якыма кєрували ся моі няньо. І так: пережывали великій смуток по смерти нашой, несполна 47-літньой мамы Олены, яка пришла несподівано на пят місяци пред выгняньом, на сам Новий Рік 1947. Остали они і мы з нима сиротами. Упусту жалю і смутку глядали в роботі, котру выконували при нашій помочы за двоє. Глядали тишыны і спокою, не одповідало ім мешканя в спілці, бо мали свою трапезу і велику фамелию – малы діти і 90-літню маму. Понад тото, хыжа котру заняли, місце на котрым стояла, єй положыня мал дакус подібности до рідной, выбудуваной власным мозолястыма руками.

В тій понімецкій хыжы подібні переходили впілперек сіни. По обох іх сторонах розміщены были мешкальны поміщяня і было місце на поставліня пеца (шпаргета), покій припоминаючий домашню іздебку, была комора, куната – як дома, а попри описаным мурі, што правда, од подвірця, а не зо сін – была комірка, з котрой выходило ся на великій під, подобом до домашнього. Не было лем сусіків на зерно, скринь і ґаздівскых нарядь. Не без значыня было тіж, же до той хыжы добудуваны были новы, великы стайні з незвычайныма воротами і преділами в середині, де міг ся помістити вшыток статок, уці і інчий жывий добыток, всяка жывина. За Німци была то стайня для кони. Попри ній містила ся стаєнка на гачатка і телятка, а дальше стайня на тювны коровы і мішальня паш. Над стайнями, місце на сіно, з ворітцятами під стріхом.

Міркую, же найбарже преконуючым огнивом в тій ретязи огнив варункуючых нянів выбір была, находяча ся при узлі доріг, мурувана студня, оддалена о даякых десят метрів од порога сінных, полудньовых двери. Давала посмак зближений до рідного місця. В догідным місци, на підвыжшыню, вмуруваний был жолоб для напаваня кони і худобы. Студня была в централным місци, видочна з далека, прикрыта двома бетоновыма заокругленыма половочками. Но і, оне..., тото найважнійше – вода в студни. Лем она єдина мала смак зближений до домашньой, лем она холодила жажду і пригашала смуток 54-літнього, подвійні осироченого Лемка – бо жена го лишыла самого на тым сьвіті, а онедолга оддертий остал зо вшыткого того, чого з такым великым трудом ся дораблял; а як уж, по вшыткых сьвітовых заверухах зачала ся зъіщати надія і мало быти ліпше, то Панбіг забрал му жену а Полякы добыток цілых поколінь. Остал лем з громадком діти, старовинком мамом і нуждом, котра зазерала до очи каждого дня, на выгнянчій, понімецкій, обчій му земли. Зато глядал чогоси подібного до того што мал недавно, до чого был навыкнений, чогоси, што му припомина-

ло його рідне, хоцбы лем в маленькій частичці – бо заступити му його Лану, Садку, Долинок, Горбів, Чершлі, Воєнного, студенок, річок і черчучых поточків, з котрых клячачы пил ожывляючу, покріпляючу воду, і вшыткого інчого – чого ся не даст адекватні оддати ту словами, – што любил, голубил і цінил незміренно, над вшытко, бо знал, же неє ничого ціннійшого на сьвіті, як своє рідне, котрого заступити на чужыні ничым ся не даст.

...А перенюс в своім молодым, хоц дорослым уж жытю великій тягар, великій крест. Найдений і вывязаний з околота соломы, в котрым ся завинул, задекував пред австрияцкыма конштаблями – котры што якісий час робили іманкы на лемківскых селах – змушений зостал на праві штыри рокы до войсковой служьбы і наражаня жытя в несвоій справі, в австрийскій війні. Перешол цілий фронт і великє скытаня по Балканьскым Пілострові. На Адриятыку были затоплены шыфы і зникла можливіст достаня ся морьом на фронт, якій мал місце в Альпах – італиянскій фронт. Мал в памяти смак безжурного, радісного жытя дітинных і парібоцкых років, што в великій ступени дозваляло му на штоден переносити дознаваны ту, першій на ленії фронту тягобы воєнного ремесла, зною і выречынь, коли в дощу, болоті, сьнігу, на морозі мусіл ся окопувати – в неприхыльным каменистым терені, высоко в Альпах, хоронити голову пред свистаючыма кулями, выполяти ріжны фронтовы розказы, з молитвом на воргах просити Бога о охорону свого молодого жытя, з надійом поверніня до рідной хыжы, рідного села, своіх люди, до змореных родичів. Там, в Альпах, мусіл неєден раз голодувати, бо достарчане ідло на высоко положену ленію фронту, крутыма і небеспечныма стежками, над пропастями – несене на конях ци ослах – не все доходило, бо зьвірята і люде были змітаны през „ворога" в гірскы пропасти, незалежні од поры дня і ночы, і поры року. Трафляло ся і так, же треба было істи пожыву з хробаками, бо голод барз докучал. Словак, котрий был з нима в обсталюнку, гварил: „Давай, Вадимір багнет, покроіме тот сыр, жебы нам вшыткы хробакы не убрали...".

В остатні році войны были няньо ранены, нашли ся в войсковым шпытали в Ляйбах (днешня Любляна), пролежали гын пару місяци, а пак – іщы по обозовій „реконвалесценциі" в ріжных місцях Балканів – вернули ся на улюблену Лемковину, рідну землю, до свого гнізда; в полным рынштунку, бо войсковий апарат уж такой не істніл. З Австриі впали обручы, розсыпала ся она як розосхнена бочка, кажда дуга тягла в свою сторону. В тых часах „безкоролевья" і бездержавности і Лемкы, по дознаных перешлідуванях, перенесеній нужді Талергофу і окропностях войны, зачали інтенсивні думати і творити свою державу – Лемківску Республику.

Владимір і ту ся чынні влучыл, не стоял з боку і не чекал на то, же інчы за него зробят належну в тым ділі роботу. А же был очытаний, знал історию слявяньскых народів, богатий в ріжны жытьовы дознаня – найчастійше болячы до жывого – знал смак долі і недолі, отерал ся о смерт, зато і знал, чул душом, полністю свойой сьвідомости – яку яку непребрану, неограничену вартіст має своє рідне: што гоіт, што голубит, што пребачат, што не ранит а прикрашат, што дає а не заберат, што выносит і підперат, што хоц трудне, але зміцнят, што хоц часом прикре, то не мучыт, што кырвавит а не болит – єст безцінне; бо рідне – родинне. Шырокы знаня, належні укєрункувана сьвідоміст, міцне, вроджене духове почутя суспільной одповідальности – што гнеска называме патріотызмом – пхало го до чынной діяльности на хосен Республикы. Поважали го люде не лем в своім селі. В своім долгым парібоцкым преділі радісного іщы жытя 32-раз дружбил, а пізнійше, по оженку, всяди прошений был за старосту і промовцю. Шанувал і утримувал до края релігійны і народовы традициі. Знал барз дуже сьпіванок, приповідок, жартів, мудрости народных і історичных. Рахували ся з ним священникы, втаємничали і удоступнювали му участ в стрічах і нарадах, інспіруваных през о. Теофіля Качмарчыка та його сынів. На вічу во Фльоринці, 5 грудня 1918 рока, як досьвідчений фронтовий вояк, остал зобовязаний до зорґанізуваня охороны творячому ся урядови завязуючой ся Республикы. Стоял на стражы з вызначеныма хлопами, якы мали войскову вправу і давал охорону членам Уряду Руской Народной Республикы Лемків.

(дале буде)

ОЛЕГ РЫДЖАНИЧ

Мамо моя

Колысалас мене в колысці з няньового ліса.
В тени ясенів обнимаючых зелену загороду.
В хыжи збудуваной руками діда,
котрого уж єм не зазнал.

Вчылас мене азбукы,
и... як брати деревяну лыжку в рукы.
Як з пошаном медже людми жыти,
и... як коштувати сувенір солодкій.

В подорож першу взялас мене до Креници,
в другу до теты в Камяній,
в третю – до землі Західньой, примушеной,
скорботом назначеной і понижыньом.

Гнеска я... приношу Тобі сувенір – квіты,
хоц уж лем на нагробну платню камінну.
Гнеска я робю складанку молитву:

Нехай спомины найкрасшого при Тобі жытя
підношают мій ум и серце, мою душу
на святочний рівень чутя.
Красо жытя – щедра мі буд!

(без даты)

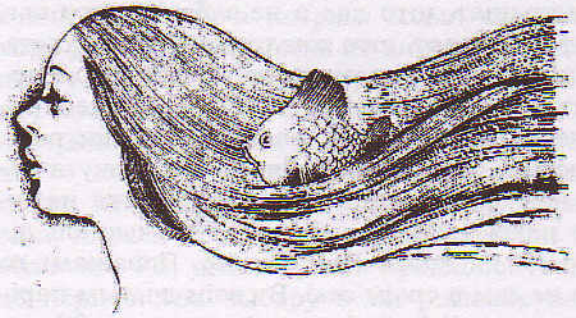

Весняна рефлексия

Посеред квитучых тернин і руж
притулям ся, наймильша,
до твоіх карміновых уст.

Нашы тіла сплітат незбагнене тепло
несьмілых молоденькых рук –
як вітер землю на весну –
міцно.

Ци то лем задуріня голов неуступне,
ци душ під сонцьом взлітаня,
подарунок небес
для нас – на заран?

Ліґниця, май 2007

ВАСИЛЬ ПЕТРОВАЙ

Русины

(выімок)

Миколай скричал і зобудил ся. Над ним схылила ся голова матери.

— Што з тобов? Яку Меланку ты фурт кличеш?

Миколай не одраз збагнул, де він і што з ним.

— Што?

— Што за Меланка ти фурт з языка не сходит?

— Ціякова, мамо, Ціякова – Циґанка – фарагонка. Топил єм ся вєдно з ньов. Барз велика вода хлынула... валы, як домы... карбуляла, обровскы великы каміня несла.

— Перекстий ся. В неділю вшыткы до церкви підеме, а то грішыти грішыме, але жебы чело перекстити – ани єден з вас ся не здогадат. Чом же тобі, сыну, лем самы циґанкы ся сниют?

— Одкы я нам?

— То правда, же она приходила до гарешту і на ціле місто кликала: Кєрмрш! Кєрмеш! Кєрмеш!?

— Правда.

— А як то? Чом?

— Позвідуйте ся ньой.

— Тото є вшытко, што мі хочеш повісти?

— Вшытко. — Миколай спустил ногы з постелі і призріл ся до выгляда. — А Павел з Михалом де?

— В стайни. А де же бы ім быти? Худобу кормлят.

Миколай встал і пішол ґу облакови. Такой скричал:

— Мамо, сьніг! Попозерайте ся!

— Сьніг, сьніг, сыну мій, — озвала ся Юстина, забывшы про гнів на свого наймолодшого. — Михал на сивым кони приіхал.

Студню лем-лем же было видно зо сьнігу. Миколай прудко облюк ся і выбіг на двір.

І такой груда сьнігу розбрызна ся му по твари. Іщы єдна трафила му до бріха. Миколай одповіл двома точныма трафлянями. Павлови єдным заліпил ухо, а з Михала збил шапку.

— Позерай ся, што корхаль выраблят! — кричал Павел. Третьов грудов Миколай заліпил му рот.

Михал верг ся до втіканя.

— Позерай ся, – кєд він в бочкорах! Боканч ти жаль? Ха-ха! Боканчы му шкода!

— Якы боканчы?

— Тамты, котры сме ти купили, коли нашы до Америкы одходили.

— Не виділ я ниякых боканч.

— Мусіли мама іх сховати і забыли на них. Мамо, де сут тоты боканчы?

Михал скочыл до сіни і неодолга уж клопкал зо двора по шклі – кликал, жебы зайти.

Миколайови не вірило ся, же братове схопны на дашто такє.

— Не хочу тя веце в бочкорах видіти, грозил му Павел.

— Шмар іх і забуд, же даколи мал єс бочкоры, — підсьпівував старшому братови Михал.

— Ты – Кєрмеш і не сьмієш на то забывати!

— Ганьба-сьміх: фраір, а – в бочкорах!

— Але притисний кус, не бій ся! Дупний! Але порядно! Т-а-ак... То є! Але што зас – вєдно з Миколайом, котрий нияк не міг вдіти ани ліву, ани праву боканчу, бо обидві были тісны на нього, трапил ся і Павел, шынтаючы ся коло брата.

— Лем покій, чоловіче, лем покій... — снажыл ся холем дачым помочы ім ай Михал, стукаючы так, якбы не Миколай, а він не міг вдіти на ногу боканчу.

— Лем не понагляй ся... не треба понагляти ся, — радила і мати, рада і тым, же старшы холем раз постарали ся о молодшого.

Миколай прібувал і так, і так, але нога нияк ряз не хотіла вопхати ся до обуви.

— Дупкай – не дупкай, а кєд маленькы... — Миколай винувато призріл ся на братів. Він лем-лем же не плакал зо жалю: першы в його жытю боканы і – треба, жебы ся такє стало!

— Намыдлий ногу, — взял го за плече Михал.

— Ты лем слухай го... оддрылил брата Павел, приклякнувшы перед Миколайом. — О-ле іщы раз спрібуєме?

— Дайте,ле вы йому покій! — запостала за молодшого Юстина.

— Коли, гвариш, куплены? — заставил ся на Михалі Миколай.

— Коли Штефан з Андрийом до Америкы одходили. Они нам і повіли, жебы сме...

— Г-мм! Два рокы допереду они были бы на ня барз добры, а тепер... — Миколай розвьюл рукы і, обернувшы ся ґу матери, зьвідал ся: — Чом не одраз сте мі іх дали?

Юстина стояла коло шпаргета, закрыла руками лице: плечы єй ся торгали, голова ся трясла... Миколай винувато притих, подумавшы, же справу з боканчами треба буде ай тепер одложыти до ліпшых часів, і ял зас обувати бочкоры.

— А я ти што повіл? — выбухнул Павел.

— Тісны – ци не видиш?

— Тісны, — потвердил і Михал.

— Нога іщы росне, — заступила ся за свого наймолодшого Юстина.

— В чыім склепі сте купували?

— В Фоймы, в кого іщ мож купити?

— Будете в Лабірци, та выміните.

— І докы она му буде роснути? — зверещал Павел. — О-ле дай ту топір:

Юстина хопила го за рукы.

— Анцикристы тя покарают, та іщы тя покарают! Цалком єс ошаліл, ци яка ти біда?

— Я му лем пальці попритинам...

— Ідеме! — стряс Миколая за плечы Павел, барз фрышний на такы рішыня.

— Де ідеме? — не одраз порозуміла Юстина.

— Попозерати жыда Фойму.

— Та ты маш розум? Ци єс послідній по корчмах потратил? Хто ти вымінит по двох роках?

— Мі вымінят ай по десятьох, бо Перуны выстріляют вшыткых пархатых! Кєд я просил боканчы на хлопа, а він мі дал на якогоси прибздика!

Антон Кашшай, *Серебриста зима* (1969)

Лемківскій сьвіт на палітрі Лешка Зиґмунта

Того літа – через липец і серпен – креничане і численны курортны гості з краю і зо сьвіта мали змогу, а думам і щестя милувати ся барз оргінальном, речы бы – неповторном творчістю місцевого (в сенсі народжыня і прожываня) артисты Лешка Зиґмунта. Выставу його малюнків орґанізувано в престіжовым місци – Музею Никыфора.

В прекрасным, кольоровым фольдері (тото малярство чує ся до цна лем в кольорі, зато діждали мы на Різдвяний час, жебы бодай еден образ запрезентувати на нашій кольоровій окладинці) комісар выставы, Збігнєв Волянін пише: (...) *Образы Лешка Зиґмунта то часто малярско-поетычны колажы, в якых артиста выявлят своє виджыня сьвіта, своє сентиментальне одношыня до дійсности. В особливі теплий і такой барз особистий спосіб односит ся до найближшого му краєвиду околиц Креници, зо вписаныма в него так характерныма „культуровыма знаками", якыма сут бані лемківскых церкви.*

Лемківскому середовиску Креници барз мило было оплескувати на реченій выставі працы Лешка Зиґмунта не лем зо взгляду на климат в них вміщений, але тіж через сентимент до самого чловека – артисты скромного в штоденным жытю, жычливого для каждого. ...Памятам, был рік 1987. Лешкови – же повім, бодай раз, так з близка, зо самого імена – писал ся товды лем 23. рік жыття. Але о таланті молодого чловека уж мы знали. І просили мы го зробити графіку до „Голосу Ватры". Од товды створений ним трафні, в стилю епохы портрет Павла Русина функционує в нашій сьвідомости. Нихто ся гнеска не застанавлят, же то не штих сперед 500 років.

Помагал нам пак в „Бесіді". Все з усьміхом на лици, все за *Боже заплат*. Най же му такій спосіб бытя ай творча вена спутствує на долгы рокы. Для добра його самого. І каждого, хто го стрітит. (пт)

MARIAN JANIGA

Śladami Łemków w Gorlickiem

Pozwól ziemio gorlicka,
gdzie księżyc
ten blondyn srebrnooki
laskę blasku
rzuca na ciemne lasy Magury,
by dobiegła do mego okna nocą
z twych pagórków i lasów
powysiedleńcza
poezja Łemków.
I niech mi opowie
swą krzywdę
do dziś nie wyrównaną
słowo po słowie,
niech mi zanuci:
„w zełenim haju
drewko rubajut".

Niech ta poezja
opisze mi:
kiczory wysokie,
lasy śpiewające,
przepaście górskie,
wierciste roztoki,
chłód wody w potoku,
polany zielone,
zręby porośnione,
kamieniste drogi
i rwące potoki,
drewniane cerkiewki
w okolu chyż
i duszę Łemka
na wysiedleniu
za tymi cudami utęsknioną.

A potem pieszczotliwie i ciepło
jak matka
mą rękę i pióro
pogłaska
i ucałuje papier,
by każde me słowo
było o Nich, Łemkach,
delikatne i ciepłe jak oddech
nakczulszej matki
najdroższej.

Позерайте лем – кілко ту попри нас спілчутя, пробы зрозумліня. Нас. Лем так направду, гнеска – што нам уж з того?

Чорно-біла Лемковина в фотографії Збіґнєва Подсядло

Збіґнєв Подсядло прислал нам катальог выставы його фотографії в Ґалереі Екстрааваганс в Сосновци. Презентуєме го ту коротіцько (хто ма дяку може видіти в Інтернеті), з кілкома речынями вступу п. Адрияны Зімноводы (Adriana Zimnowoda):

Zbigniew Podsiadło to ważna postać polskiej fotografii artystycznej. U podstaw myślenia o fotografii znajdujemy u artysty przekonanie, że głównie jej czarno-biała wersja jest w stanie sprostać oczekiwaniom jego wizji. Konsekwentne unikanie koloru to nie jedyna charakterystyczna cecha zdjęć Zbyszka Podsiadło. Wizytówką jego twórczości jest także elegancja. Przejawia się ona nie tyle poprzez temat, ile przez zastosowanie harmonijnych proporcji oraz szlachetnie wyważonych kontrastów pomiędzy ukochaną czernią i bielą. (…)

„Łemkowyna" to podróż w głąb historii i po obszarach współczesności. Wybijającym się elementem, obecnym na co trzeciej z prezentowanych fotografii jest krzyż. Krzyż ma znaczenie wielorakie, jest oczywiście symbolem śmierci, ale także odradzającego się życia i nadziei. Prawosławny krzyż Łemków – trzybelkowy, jak pisał Petro Murianka „rozpięty na siedem stron świata z krzykiem wiatru w drzazgach (…)" jest kotwicą łemkowskiej tożsamości narodowej, świadectwem przynależności do ziemi, pamięcią zbiorową, rękojmią dziedzictwa.

Быти може, поведе ся нам орґанізувати выставу „Лемковина" З. Подсядлы в Горах, жебы ближе призрити ся тій чорно-білій ностальґії, поза елементами пусткы, руіны, ґейбы з дідовых часів. (пт)

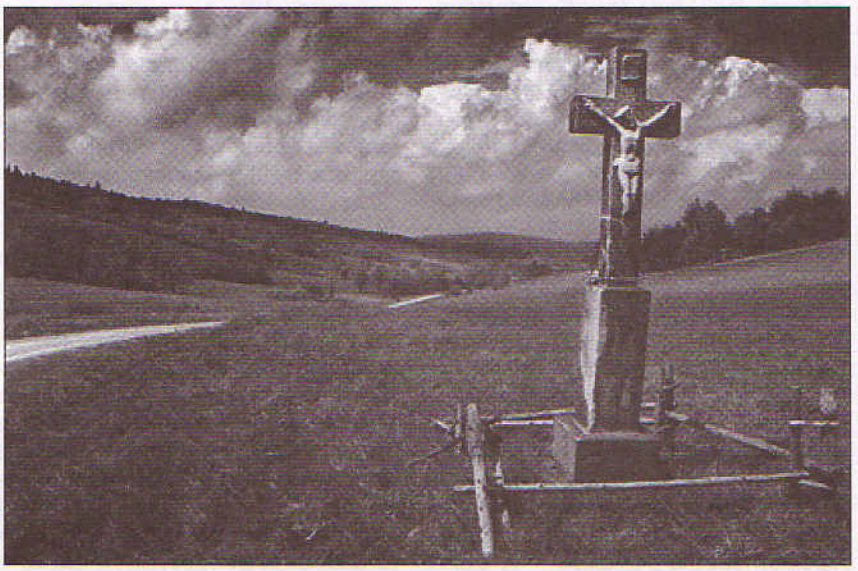

Павло Роберт Маґочій, ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, Видавництво Часопису „Критика", Київ 2007, стор. 640, ISBN 966-7679-81-0

Презентуючы „Історію Україны" на нашій Выдавничій Поличці – де являют ся лем лемкіана, русиніана – можу ся сподівати найпростійшого зьвіданя: чом? Деякым оправданьом на перший погляд годно ся видіти назвиско автора, адже Павел Р. Маґочій то, бодай в загальным одчутю, першоплянова постать русинсьства. Але, з другой страны, ту сесе „чом" може ся спотужыти, бо кєд то експортова „фірма" русиньства – товды, акуратні – чом?

Подібных заікнінь не розвяже моє улюблене цитуваня І. Франка, якій на зьвіданя скрайных націоналістів – чом пише до польскых выдань, одповіл: *бо знам польскій*. Не розвяже проблему (о кілко то проблем) факт, же проф. Маґочій уж такой 30 років тримат на плечах (ци тримают ся взаімно) Інститут Украінознавства Торонтоньского Університету і якісы зобовязаня взглядом alma mater мати мусит. Зо своіх же зобовязань, всякых зобовязань ци власных передпринять, незалежно од темы, Професор потравит ся вывязувати на взір компутера (знам – сідил єм на ТУ три місяці). Ци она прикмета (з третьой уж, ци котрой страны) може нам пояснити таку справу – якым то способом чловек декляруючий ся Русином в ясно национальным розумліню, чловек котрий тілко кырви напсул Украінцям (хоц ту окрема квестия – якым Украінцям), годен ся утримувати тілкы рокы на Інституті Украінознавства в державі – ту важне – де найчисленнійша украіньска діаспора є такой і найридикальнійшом (лего повіджене). То свого роду феномен, котрого основ – як звыкли повідати моі нянньо – ани конштаблі не розберут.

Што до книжкы – сама она мала бы ту быти пріоритетом – надіял єм ся в ній найти дашто з Маґочія якого од двадцетьох років знаме з незчисленых стріч, акций, Маґочія – Русина (мам на мысли окремы темы, дотычны украіньско-русиньскых реляций, бо інчы – хоц в барз інтересуючым, новаторскым пізриню Професора – нас на тій стороні не райцуют). Мал єм право надіяти ся так, бодай в рекомпенсаті за выданий ним в 1987 році атляс історії Украіны (Ukraine: A Historcal Atlas), де сме барз видимо єдном окріслоном цілістю, бодай в етно-лінґвістичным понятю. Та в „Історії України" новых медж вістря Професорового плуга – пера не выорало. Гов, стій! На мапі *Карпатської України* принц-Волошына (стор. 526) предметовий етнос є підписаний: *Українські / русинські землі*. Через склесисту крісочку, а не через тіре, ци тым паче через пістолет, як то рысувал фиґляр Федор Віцо. Сут і серед тексту маленькы диґресиі. Як н.п. в підрозділі „Русини / українці Чехословаччини" :

(...) *Згідно з чехословацьким законодавством, русини були „державною національністю" в Підкарпатській Русі. Вони навіть мали власний національний гімн (на слова поеми „Підкарпатські русини, повстяньте від глибокого сну"), виконуваний на всіх громадських подіях, а також офіційний герб підкарпатських русинів, що почав з'являтися на публікаціях та в урядових документах.*

Та того тыпу увагы, бодай і з хоснуваньом склесистой крісочкы, а не тіре – ничого не вносят для виджыня сьвіта, до якого мы привыкли зо стороны проф. П. Р. Маґочія... А може то так і треба, дипломатично – речы бы, маленькыма крочками до велького усьвідомліня? Лем кого? Кой книжка писана бы была безпосередньо до выданя в Кыєві – товды зрозуміле. Але она была лем переведена на украіньску мову, а написана, выдана, в 1996 році, по анґлицкы. Для шырокого сьвіта.

Я чогоська ту не тямлю. Я – голубячого серця і курячого розума. Котрому треба было бы помочы час од часу, візвати ся на белевканя, розтрачене блуканя по велькым, тяжкым барз до зрозумліня сьвіті.

Антоній Годинка, ЯК НАШІ ДУХОВНИКЫ ПРОЖИВАЛИ, ред. Михаил Капраль, Ніредьгаза 2006, стор. 166, ISBN-10: 963-7336-57-5

Антоній Годинка (1864 – 1946) то великій авторитет для угорскых Русинів (цільово єм ту похоснувал – угорскых, а не дайме на то підкарпатскых, жебы сой міг каждий чытати сесе як ся му забагне). В першым ряді науковий авторитет. Але тіж языковий. Барз ся мі любит його – як на даний час, період – высоконизка, масно-естетычна бесіда. Аж комбінувал не буду, лем представлю кавальчык, тото выекспонуване на задній страні окладинкы:

...Пред наших батьков православных представилися три рішительны вопросы: статися папиштаками, калвинами, или остати православными? Народ не ламал головы над сими вопросами, пока єму оставляли єго обряды. Тут не возможно было матеріальны вопросы вмішати. Унія, ото поповскоє діло было. Попы от начала боролися за православіє. Росвиговскій Мигаль на два боки ся ріже: пере и папиштаков и калвинов. И єсли были наши духовники на только были неукі, то незнали были боротися. Но на два боки, к тому не были надоста приготовлені. И настал вопрос: ци папиштаками ци калвинами стати? Й сталися мало-помалу унятами.

Не зо вшыткым Годинковым можся згодити (не іде мі о тот выімок), але не буду ту розвивал темы, адже в попереднім номері „Бесіды" розпо-

чали мы публикацию выімків з книжкы і чытач годен сой сам выробити пізриня на оне писаня. Свойом дорогом, в своім часі може і нам, одредакцийні подарит ся іщы взяти малий голос.

З милого обовязку подякуєме прилюдні п. Проф. Михалови Капральови, же за добром, долголітньом уж традицийом Інституту Русиністыкы при ВПШ в Ніредьгазі не забыват о Редакции „Бесіды" і присылат вшытко нововыдане (хоц не вшытко маме можливіст представляти на Выдавничій Поличці).

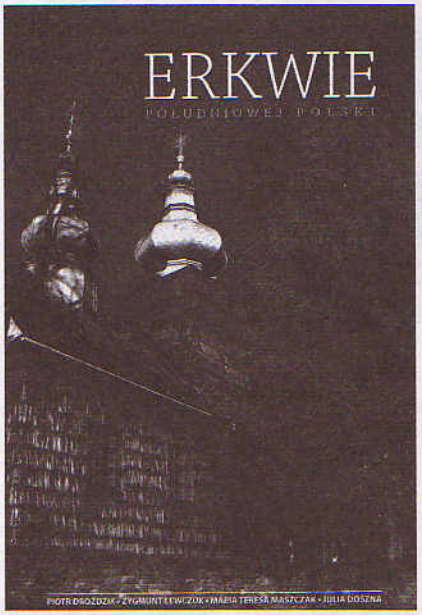

CERKWIE POŁUDNIOWEJ POLSKI, Piotr Droździk, Zygmunt Lewczuk, Maria Teresa Maszczak, Julia Doszna; Nowy Sącz 2007, str. 152, ISBN 978-83-60900-12-3

Альбом, наступне уж діло Пйотра Дрозьдіка посвячене Лемковині (лем маленьку част приділено для бойківскых церкви). На тот раз з текстами (перечислям за порядком поміщыня) Юлії Дошны – ввідний, барз ліричний текст, в польскій і лемківскій языковій версии – што творит для нас приємний климат; Зиґмунта Левчука – загальне понятя о церкви як свято, в історичным і архітектонічным контексті і Марії Т. Мащак – выстрій церкви. Тіж з короткыма, основныма інформациями дотычні каждой з окрема святыні.

Выданя є наступным доказом невянучой „моды на Лемковину". Ачий і факту – же Лемковину, єй прекрасны, неповторны церкви вартат вказувати і вказувати, же тота краса не приіст ся николи. **(пт)**

Książka o psychicznym bólu i tęsknocie do Łemkowszczyzny

Dopiero niedawno wpadła mi do ręki interesująca książka pt „Z łemkowskiej skrzyni – część II – opowieści z Brzozy i okolic". Wydawca Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej Strzelce Krajeńskie – 2004 r.

Jak się dowiadujemy ze wstępu, pierwsza część książki dotyczyła opowieści z Ługów i okolic. *Z łemkowskiej skrzyni* to cykl opowieści trzech pokoleń Łemków, którym przyszło żyć z dala od ich ukochanej Łemkowyny. Książka jest efektem warsztatów dziennikarskich młodzieży z parafii prawosławnej pw. św. Michała Archanioła w Brzozie w powiecie strzelecko-drezdenieckim. (...)

Książka od pierwszej do ostatniej strony, czyli do 280, rozczulila moje serce z kilku powodów:

- po pierwsze, strona po stronie ukazuje jak Łemkowie z dobrze mi znanych osobiście okolic w pow. Gorlickim (Wysowa, Uście Ruskie, Brunary, Śnietnica, Kunkowa, Żdynia, Regetów i inne) przeżyli dramat wysiedlenia w 1947 roku i jak to się odbiło na ich psychice aż do najmłodszego pokolenia, są tam opisane jakże szlachetne i dobrze mi znane uczucia tęsknoty za rodzinnym górskim krajobrazem;
- po drugie, znajduję tam ludzi znanych mi albo osobiście, albo z lektury (np. ks. Artur Graban, z którego ojcem, znanym poetą łemkowskim Władysławem Grabanem z Krynicy Górskiej prowadziłem kiedyś korespondencję;
- po trzecie, książka mówi o ranach, które od dawna mnie bolą na zasadzie współczucia dla łemkowskich sąsiadów (m.in. Romana Chomiaka, autora także wspomnieniowej książki „Nasz łemkowski los". Roman Chomiak często odwiedzał mnie w gorlickim mieszkaniu gdy przebwał u swojej córki Antoniny Kocur. To Antonina, mieszkająca w sąsiednim bloku na Osiedlu Magdalena w Gorlicach udostępniła mi omawianą książkę i poprzez Antoninę, jak to się ładnie mówi, „trzymam rękę" na pulsie współczesnego łemkowskiego życia.

Obydwa tomy podzielono na trzy części: opowieści dziadków, rodziców i dzieci. Czwartą część książek stanowi „Stary album", gdzie umieszczono stare rodzinne zdjęcia i fotokopie niektórych dokumentów, jak np. na str. 256 w II tomie „Wyrok zaoczny" Sądu Powiatowego w Gorlicach dla Jana Hoca ze Śnietnicy, który dnia 20. XII 1956 roku przemocą wprowadził się do mieszkania Stefanii Laskowskiej, a wcześniej, przed wysiedleniem to był jego rodzinny dom.

Jan Dzwończyk z Kunkowej tak opisał sam dzień wysiedlenia: „To spokojne i ciężkie zycie mieszkańcow naszej wioski zostało przerwane w dniu 11 czerwca 1947 roku. W tym dniu dokładnie o godz. 9 rano do naszej wioski wkroczyło Wojsko Polskie i do godz. 11 musieliśmy opuścić rodzinne progi. Rozpacz, z jaką opuszczaliśmy naszą kochaną wies trudno jest wyrazić słowami, s. 124, II tom.

Ten sam autor tak ocenia ks. Artura Grabana na str. 128: „Po odejściu księdza Kochana na emeryturę, biskup wrocławsko-szczeciński skierował do pracy w naszej parafii młodego księdza, rodowitego Łemka, ojca Artura Grabana. Jest to pierwsz praca duszpasterska tego młodego księdza. Jest on nie tylko księdzem, ale również wspaniałym organizatorem życia poza religijnego. Zyskał on sobie zaufanie i szacunek młodzieży, z którą znalazł wspólny język. Organizuje dla nich wyjazdy w czasie wakacji i ferii zimowych w rodzinne strony Łemków.

Ksymena Znaczko, lat 18, na str. 215 tak widzi przyszłość społeczności łemkowskiej w Polsce:

„Przyszłość Łemków zależy od nas samych. Wydaje mi się, że Łemkowie przetrwają, chociaż widzę też, że niektóre tradycje zanikają. Są małżeństwa mieszane, nie wszyscy moi rówieśnicy mówią po lemkowsku. I na zabawach, nawet kiedy jest nas więcej, a w naszej grupie pojawi się ktoś mówiący po polsku, rozmowa toczy się już po polsku.

Tak jest może łatwiej.

Nikt jednak nie wysmiewa się z tego, że jesteśmy Łemkami. Pokoleniu moich rodziców na pewno było trudniej, niektorzy musieli ukrywać swoje pochodzenie. Dzisiaj dużo ludzi wie sporo o Łemkach."

Książka napisna jest po polsku, dlatego dostępna jest dla czytelnika polskiego. Warto zamyślić się nad losem społeczności lemkowskiej w oparciu o fakty przytoczone na kartach tej ciekawej książki.

Marian Janiga

„Вымітаний" ден

В Свіржові Рускій „вымітаным дньом" был третій ден свят.

„Коли отец вынюс солому з хыжы, дівчата мали замітати. На тот момент як бы зашли хлопці, то был бы велькій стыд для дівчат. А зато солому выносили завчасу і дівчата замітали іщы за темна. Єдна сестра, – споминат респондентка – взяла ліхтарню під фартух, жебы не было видно сьвітла в вікні, а друга вымітала сьмітя. А хлопці, якы ся заставили, же вшытко єдно застанут дівчат на сьмітю (коли тоты будут вымітати), влізли до хыжы через під: зробили в стрісі діру і драбином зышли до сін. Дівчата были застыджены. За тото они мусіли дати выкуп – дуже лісковых оріхів."

Оріхы кажда дівка рыхтувала осіню – для выкупліня ся од хлопців, якы придут на Різдвяны Свята. Ниякой товды палюнкы для молоджавы не было – лем лісковы оріхы і солодкє печыво. Вшытко єдно хыжа выполнювала ся в тот час колядами, жартами, веселістю. (...)

В селі Ріпник солому выносили на четвертий ден, по святах. „Ґазда скручал зо соломы повересло, обвьязувал ся ним, товды скручал другє повересло для соломы, яку выносил з хыжы. (...)

Коли ґазда выносил солому до саду, то гварил: Гыбай на сливкы! „Гыбай на грушкы! На ябка гыбай!" Жебы садовина родила.

Видиме, же „вымітаний ден" не то же в каждм регіоні Лемковины, а і в каждым селі припадал на ріжний час і характеризувал ся ріжныма дійствами. Вшытко єдно всяди тото дійство символізувало вступ до наступного, нового рока без сьмітя, старых грізів і без буд-якой нечыстоты.

Різдво на Лемківщині, автор-упорядник Марія Ґрбаль, Львів 2004

Федор ВІЦО / ІЛЬКО СОВА З БАЮСОВА

Приповідкы народів – 3 (французкы)

Аж і стоячий зыґар має двараз на ден рацию.

Вельох возносило бы жены під небеса, кєд бы были певны, же они там останут.

Дым кусат в очы і тых, котрым ся кадит.

Єден коханок то любов, двох то темперамент, трьох – то уж гандель.

Єдиний припадок, коли роботу зачынат ся од вершка – то копаня ямы.

Жінка кохат, коли може, мужчына – коли хце.

Піняз є добрым слугом, але злым паном.

Хліб щестя посмаруваний є маслом з обох сторін.

Хто ся женит з любови, має крас ночы, а шпетны дни.

Час лічыт раны, але зморщкы сут барже вперты.

Максим і Клим

— Якы бабы, Климе, сут подля тебе найвірнійшыма женами: ясноволосы, темноволосы ци руды?

— Сивы, Максим!

•

— Климе, жена підозріват, же єм коханком єй найліпшой товаришкы. Барз мі прикро...

— Же тя підозріват?

— Ніт, же ся мылит.

•

Максим іхал потягом, зложыл попри собі на сіджыню окуляры, вошла пані з головом в хмарах і сіла на ні. Кєд ся спостерегла, гварит:

— Так мі стыд, выбачте...

— Нич ся не стало — повідат Максим — они уж в жытю не такы чуда виділи.

•

— Што в тебе нового, Максим?

— Жена мя здраджат.

— Зле єс мя зрозуміл, зьвідую ся тя што нового.

•

— Не маш понятя — хвалит ся пред мужом Климиха — кілко хлопів лежало попри моіх стопах.

— Мусіла быти товды барз велич поледиця.

На 1931 Рік

Дай Боже щестя, здоровя –
В тым Новым Року!
І най никого не коле –
В ямці ни в боку.
Най каждому в каждым ділі
Все добрі іде
І най в згоді жыют нашы
Лемкы сусіде.
Най ся нашы Лемкы множат –
Як Бог приказал,
Жебы нас уж з нашой мапы
Ник не вымазал!
І най каждий ґазда має
Добру ґаздыню,
І най ся му вшытко родит –
Хоц на каміню.
Та най нашы братя не пьют –
Виски ни руму,
Най ім Бог даст в Новым Року
Веце розуму.
То не буде до випиткы
Тельо оказий,
І каждий сой зашпарує
Дакус пінязи.
І дай Боже, жебы было
Ліпше на сьвіті,
Жебы Руснак мал што істи
В зимі і в літі.
А лемківскым „меценасам" –
Што друт з нас грошы,
Брюха мают, попивают –
Жыют в роскошы,
Най же товды, як народу
Треба помочы,
Задом ся не обертают –
Не жмурят очы.
Нашым львівскым редакторам –
Терпеливости;
Най ся не жрут медже собом –
Як псы на кости. (...)
А де людска сила, розум
Нич не поможе,
То уж помож ведля волі –
Великій Боже.
Од повітря, глада, огня,
Воды і війны –
Хран нас Боже! А дай нам
Часы спокійны.
Дай нам Боже з нашых діти
Дуже потіхы
І даруй нам всі великы
І малы ґріхы.
(...)

Сват (Іван Русенко)

Послухайте вшыткы люде
лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Был єм недавнечко на імпрезі во Паньскым Дворі. Але наша то імпреза была, важна барз. Аж ся чудую, же нич не написали о ній нашы редакторе. Може не встигли – бо то, заправды, недавнечко было, – може не мали місця і найдут го аж в новым році. А може... – хто го там знає – дашто інче ту пошкутькувало. Я – Лемківскій Експрес – понаглям ся донести, же такє штоси было. А як было? О, того уж Вам, небожатка, не доповім, бо ніт смысла шырити ся з важном бесідом на такым клаптику місця, якій мі ту вняли.

Же чого-м товды зачынал бесіду? Та – видите – прорізал мі Господ Бог діру під носом, місце на ґамбу, жебым з ней ужыток мал. Але дал мі кус і розума (най там і гварят – же-м бортак), жебым знал – коли треба ціпу кусу отворити, а коли лем кус. ***(пт)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego/rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z dostępnej prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *Zaprzeczenie zaprzeczenia* (Serhij Biłeńkyj) – polemika z czasopisma „Krytyka" (Kijów);
str. 7 – *Zwlekając, Ukraina prowokuje ekstremizm* (P. R. Magocsi) – przedruk z „Krytyki";
str. 8 – *Czy opłacało się...* (wywiad z dr. T. Kwoką);
str. 10 – *Wędrowna wystawa fotografii o cerkwiach Rusi Podkarpackiej...* (Walerij Padiak);
str. 11 – *Irenko – jesteśmy z Tobą* (Iwan Dziadyk, Łuka Wozniak) – odezwa o pomoc;
str. 12 – *Dzień jak z bajki* (Petro Trochanowskij) – reportaż z Wierchomli Welkiej;
str. 14 – *Jesień po rosie* (Petro Trochanowskij) – reportaz z XVI Łemkowskiej Jesieni Twórczej;
str. 16 – *Szanowni Państwo...* (Natasza Dziwisz) – wiadomość o serwisie edukacyjnym „Etnoteam";
str. 17 – *Jak nasi księża żyli* (Antonyj Hodynka);
str. 18 – *Czmel. Tu zostaniemy na długie lata* (Łuka Suk) – wspomnienia, kontynuacja;
str. 20 – *Mamo moja, Wiosenna refleksja* (Ołeh Rydżanycz) – wiersze; *Rusyny* (Wasyl Petrowaj) – urywek powieści;
str. 22 – *Łemkowski świat na palitrze Leszka Zygmunta* (pt) – refleksje o twórcy i jego twórczości;
str. 23 – *Śladami Łemków w Gorlickiem* (Marian Janiga) – wiersz; *Czarno-biała Łemkowyna w fotografii Zbigniewa Podsiadlo* (pt);
str. 24 – „Z wydawniczej półki": *Istorija Ukrajiny* (P. R. Magocsi); *Jak naszi duchovnyky prożyvaly* (Antonij Hodynka); *Cerkwie Południowej Polski* (Piotr Droździk);
str. 26 – *„Wymiatany" dzień* (Marija Horbal); *Przysłowia narodów (francuskie); Maksym i Kłym* – dowcipy;
str. 27 – *Na Rok 1931* (Iwan Rusenko) – wiersz; *Miejsce na refleksje* (pt).

Na pierwszej stronie okładki: Leszek Zygmunt – *Cerkiew w Krynicy*, płótno, olej.

Na ostatniej stronie okładki: *Cerkiew Św. Dymitra w Roztoce Wielkiej* (1819), foto: Piotr Basałyga

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków ♦ Redaguje zespół: Piotr Basałyga, Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Damian Trochanowski - redaktor naczelny, Piotr Trochanowski ♦ Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. poczt. 83; e-mail: besida@gmail.com ♦ Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 (internetowa strona: http://www.stowarzyszenielemkow.pl) - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę ♦ cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł. Konto: PEKAO SA o/Legnica 03 1240 1473 1111 0000 2521 9690 z dopiskiem: Na prenumeratę „Besidy"

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

Numer wydano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji

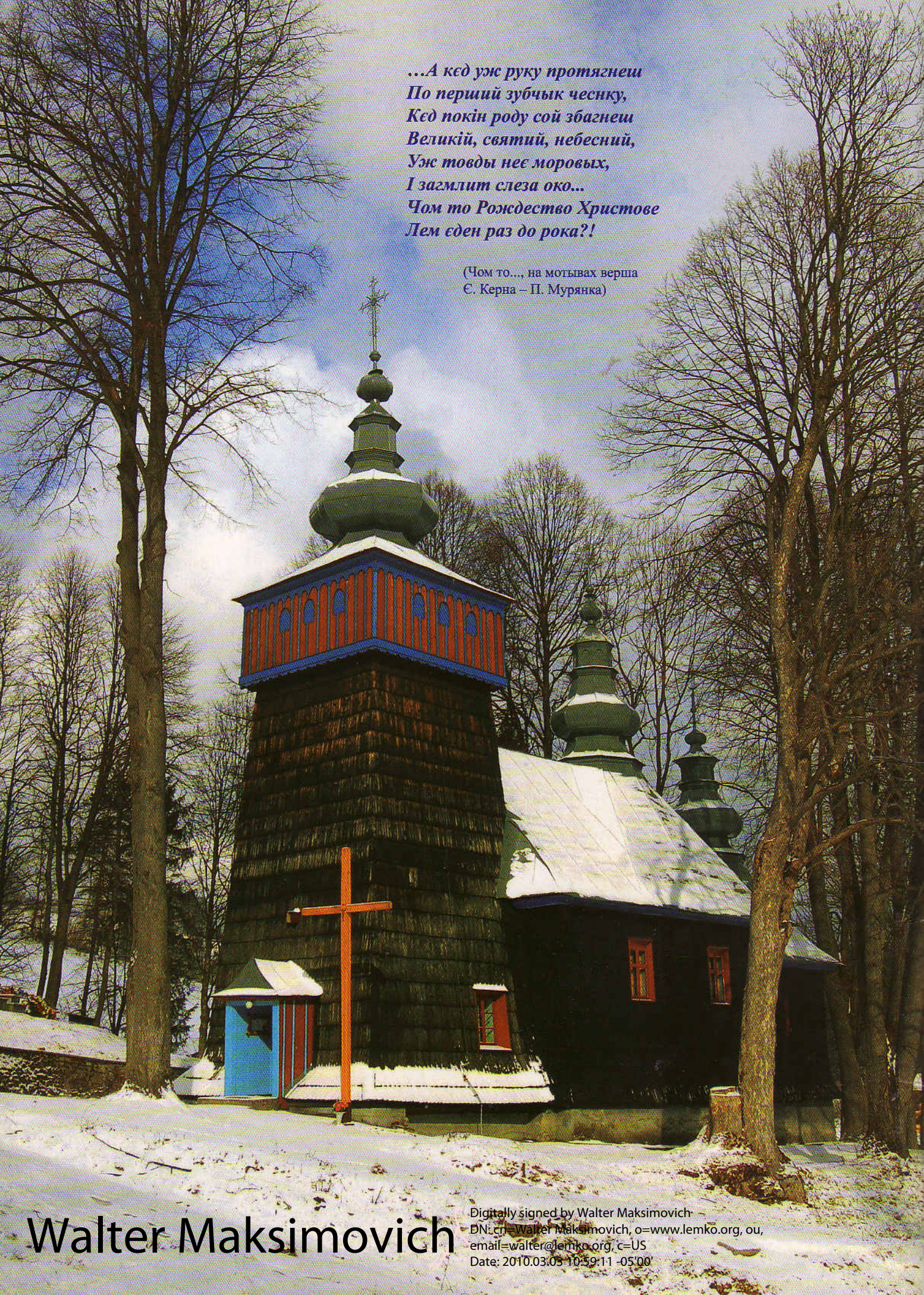

…А кєд уж руку протягнеш
По перший зубчык чеснку,
Кєд покін роду сой збагнеш
Великій, святий, небесний,
Уж товды неє моровых,
І загмлит слеза око...
Чом то Рождество Христове
Лем єден раз до рока?!

(Чом то..., на мотывах верша
Є. Керна – П. Мурянка)

Walter Maksimovich

Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.03.03 10:59:11 -05'00'